Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Povídková tvorba s ještědskou tematikou u Karoliny Světlé

Short stories with Ještěd themes by Karolina Světlá

Karolína Floriánová

Vedoucí práce:	Mgr. et. Mgr. Eva Blinková Pelánová, Ph.D.
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2022

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Povídková tvorba s ještědskou tematikou u Karoliny Světlé* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9.7.2022 Karolína Floriánová

Touto cestou bych chtěla především poděkovat své vedoucí bakalářské práce, Mgr. et. Mgr. Evě Blinkové Pelánové, Ph.D., za čas, který mi věnovala, a především za skvělé nápady, které mi pomáhaly určovat směr práce. Obrovské poděkování také patří mé rodině a přátelům, kteří mě během celého bakalářského studia podporovali. Bakalářskou práci bych chtěla věnovat své prababičce, která již není mezi námi. Četba mi ale pomáhala vybavovat si vzpomínky na ni a na její skvostné vypravování.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá rozborem tří ještědských povídek Karoliny Světlé (*O krejčíkově Anežce, Černá divizna* a *Námluvy*). Cílem je odhalit typické rysy a motivy, které k literatuře Karoliny Světlé neodmyslitelně patří. Jsou jimi například postavení žen v dané době, tj. 19. století, vykreslení venkova, pašeráctví a magie. Dalším tématem je také obecný pohled na osobu spisovatelky či na dobu, ve které Světlá tvořila. Součástí práce je též malé porovnání povídek Nerudy s Hálkem a Karolinou Světlou.

KLÍČOVÁ SLOVA

Karolina Světlá, ještědské povídky, analýza, tajemno, tradice

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the analysis of three short stories by Karolina Světlá (*O krejčíkově Anežce*, *Černá divizna* and *Námluvy*). The aim is to reveal the typical features and motifs that are inherent in Karolina Světlé's literature. These include, for example, the position of women at the time, i.e. the 19th century, the depiction of the countryside, smuggling and magic. Another theme is the general view of the writer's persona or the period in which Světlá worked. The thesis also includes a small comparison of Neruda's short stories with Hálek and Karolina Světlá.

KEYWORDS

Karolina Světlá, short stories of Ještěd, analysis, mysterious, traditions

1 Obsah

Úvod 7

2 Postavení literatury po roce 1848 9

2.1 Mladá generace, nástup a vývoj májovců 10

3 Karolina Světlá 14

3.1 Dílo 15

3.1.1 Téma pražského prostředí 16

3.1.2 Téma Podještědí 17

3.1.3 Dobové přijetí ještědské tematiky 18

3.1.4 Soupisy děl s ještědskou tematikou 19

4 Reflexe žánrů 19. století 21

4.1 Črta (obraz) 21

4.1.1 Historický vývoj črty 23

4.2 Novela 24

4.3 Žánr povídka napříč 19. stoletím 24

4.3.1 Žánr povídka u Jana Nerudy v díle Arabesky 26

4.3.1.1 Nerudova povídka Papoušek 27

4.3.2 Žánr povídka u Vítězslava Hálka 28

4.3.2.1 Poldík rumař 29

5 Vybrané ještědské povídky 31

5.1 O krejčíkově Anežce 33

5.1.1 Okolí Ještědu a pašeráctví 34

5.1.2 Téma nadpřirozených postav 36

5.1.3 Obyvatelstvo a tradice 37

5.1.4 Florik – proměna hrdiny ... 38
5.1.5 Anežka – její vztah k ostatním postavám ... 41
5.1.6 Přesah do jiného příběhu ... 44
5.2 Černá divizna ... 45
5.2.1 Tajemství Kosmova původu ... 47
5.2.2 Životní styl na horách, bylinkářství a mudrlantství ... 47
5.2.3 Postava Borinky ... 50
5.2.4 Postava Kosmy ... 52
5.2.5 Zobrazení silné mateřské lásky ... 54
5.2.6 Odkazy ... 54
5.3 Námluvy ... 55
5.3.1 Tamní obyvatelstvo a okolí Ještědu ... 56
5.3.2 Pověrčivost ... 58
5.3.3 Odkaz na náboženství ... 60
5.3.4 Svatba – významná tradice ... 60
5.3.5 Postava Cilky ... 62
5.3.6 Postava Havla ... 64
Závěr ... 66
Seznam použitých informačních zdrojů ... 68
Soupis povídkové tvorby s ještědskou tematikou ... 70

Úvod

Karolina Světlá, která je v literatuře známá jako stěžejní představitelka generace májovců. Společně s Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem přispěla do české literatury kvalitními díly, které pomohly rozkvětu literatury 19. století.

Autorka publikovala několik desítek děl, které spadají do dvou kategorií. Díla s pražskou tematikou (*Černý Petříček, Zvonečková královna*) a díla s ještědskou tematikou. Mnohem známější jsou její vesnické romány, které svou tematikou mnohdy přispěly ke vzniku kratších ještědských próz, např. román *Kantůrčice* inspiroval autorku při psaní povídky *Sefka*. Autorka svým přesným zobrazením krajiny a popisem prostředí vtahuje čtenáře do okolí Ještědu. Seznamuje nás s prostými lidmi, jejich tradicemi a zvyky. Čtenáři jednadvacátého století je přímo podáván obraz všedních dní. Skrze tyto obrazy jsme schopní vytvořit si živé představy o tom, jak vypadalo Podještědí za dob Karoliny Světlé. Pro tuto bakalářskou práci jsou právě kratší prózy s ještědskou tematikou stěžejní. V rámci praktické části jsou rozebrány tři vybrané povídky *O krejčíkově Anežce, Černá divizna* a *Námluvy.*

V první části práce je žádoucí si krátce shrnout hlavní historické zlomy 19. století a směřování tehdejší literatury. V práci nejsou opomenuta zásadní jména, jako byl Karel Sabina, Josef Václav Frič nebo Karel Hynek Mácha aj. Volnou návazností je poté charakteristika májovské generace a jejich literární program, v jehož čele stál Jan Neruda a Vítězslav Hálek. Právě v této skupině se poprvé dostala Karolina Světlá do povědomí českých čtenářů. Životopis autorky a krátké přiblížená její tvorby poté zakončuje první část práce.

Druhou část této práce tvoří reflexe krátkých prozaických žánrů 19. století. Patří mezi ně především črta, novela a povídka. První dva zmíněné žánry silně ovlivnily vývoj povídkové tvorby autorů 19. století. Právě povídce věnuji nejvíce prostoru, jelikož se jedná o stěžejní žánr nejen u Karoliny Světlé, ale i u již zmiňovaného Jana Nerudy a Vítězslava Hálka.

Třetí část je již praktický rozbor tří vybraných povídek s ještědskou tematikou. Záměrně jsem si k interpretaci zvolila kontrastní povídky, abych mohla ilustrovat různé polohy ještědské povídkové tvorby Karoliny Světlé. Analyzovány jsou typické venkovské tradice – svatba, ale také pašeráctví a magické bylinkářství. Není opomenuta i charakteristika hlavních postav příběhu, jejich vývoj v rámci povídky, ale také střet s ostatními lidmi a okolím.

Pro analýzu povídek jsem si vybrala sbírky vydané pod záštitou literárního historika Josefa Špičáka. Knihy jsou často doplněny o kvalitní vydavatelské poznámky a vysvětlivky. Díky tomu se čtenář lépe orientuje při četbě. Výchozími prameny byly při mém bádání využity *Vybrané spisy Karoliny Světlé svazek I. – Ještědské povídky*, poté také *Kresby z Ještědí.*

Bakalářská práce je na závěr doplněna soupisem povídkové tvorby s ještědskou tematikou. Výchozím textem pro tento soupis je publikace Radoslavy Krupičkové a Libuše Bierhanzlové *Karolina Světlá: 24.2.1830 Praha – 7.9.1899 Praha: personální bibliografie vyd. u příležitosti 150. výročí narození* (1980).

2 Postavení literatury po roce 1848

Zpočátku je nutné si uvědomit, že česká literatura druhé poloviny 19. století stále představuje svými hodnotami bohatou součást kulturního odkazu minulosti. Svědčí o tom skutečnost, že tvorba spisovatelů má stále určitou čtenářskou atraktivitu. Literatura upevňuje a rozvíjí národní myšlení, ale také se otevírá jiným národním tradicím. To je v současné době nedílnou součástí utváření estetické hodnoty.[1] Řada monografických prací zdůraznila v poslední době právě vazbu literatury 19. století na evropský kontext, zde můžeme jmenovat tituly k synopticko-pulzačnímu modelu literatury vznikající pod vedením Dalibora Turečka nebo monografii Martina Hrdiny *Mezi ideálem a nahou pravdou. Realismus v českých diskusích o literatuře 1858-1891* (Praha: Academia, 2016).

Od druhé poloviny devatenáctého století nešlo už o legitimaci české kultury a o národní uvědomění, ale o nárok na veřejné právo, jakým disponovali Němci, Rakušané a Maďaři, a na svébytnost politickou a správní. Spisovný jazyk byl ustaven po všech stránkách; v generacích Němcové a Nerudově dochází k vědomé asimilaci hovorového, nebo vůbec nespisovného a argotického jazyka do jazyka literárního. Na uměleckou literaturu působí styl novinářský, zvláště jazyk fejetonů. Do popředí se dostává představa autonomie literárního nebo uměleckého díla, což oproti době předbřeznové znamená velká posun.

Právě rok 1848 radikálně změnil postavení české literatury, přestože revoluční hnutí bylo poraženo a následovalo desetiletí bachovského absolutismu s příznačnou perzekucí literárního života a s cenzurou. Za otevření se české literatury novým impulzům a vůbec aktuální dobové problematice bojovala především generace májovců, která se zvoleným jménem hlásí k odkazu Karla Hynka Máchy. Rodí se (bezprostředně nerealizovaný) záměr vydávat Máchovo dílo – důležitý je Sabinův *Úvod povahopisný* (1845) otištěný v prvním svazku. V prvním ročníku almanachu *Máj* (1858) má Karel Sabina rovněž *Upomínku na K. Hynka Máchu*. Druhý ročník almanachu se hlásí k odkazu Erbenovu.

Řada příslušníků starší generace, např. vlivný kritik Jakub Malý, nadále zastává jungmannovskou představu „klasické“ národní literatury ve znamení ohlasové poezie a Rukopisů.[2] Pro ně bylo zcela neopominutelné klást důraz na národní minulost (historismus),

[1] MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: NČSAV, 1961, s. 27
[2] LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 2013, s. 263

ke které se s obrovskou hrdostí obrozenecká literatura hlásila, a na slovanskou spolupráci. Venkovský lid a jeho rysy v dobovém pojetí nejlépe vyjadřovaly osobitou tvářnost národa. Snahou našich obrozenců bylo také postihnout specifické rysy, které odlišovaly český národ jako celek od ostatních národů.[3] Cílem druhé fáze obrození bylo ukázat, že český národ umí fungovat sám o sobě, nezávisle na ostatních a prokázat svou osobitost, čímž mělo docházet k podporování vlastního práva na národní život. V tomto případě hovoříme o jednom z nejzásadnějších cílů obrozenecké literatury.

Koncem padesátých let se veřejný život začal pomalu uvolňovat a otázka funkce literatury se stala opět živou. Touto otázkou se začali zabývat mladí, nově nastupující autoři. Jako prvního z těchto autoru je nutné zmínit spisovatele Jana Nerudu, který trval na názoru, že současná doba a situace volá po změnách v oblasti literatury.[4]

S tím souvisí pokrok, kdy se v druhé polovině 19. století začínají formulovat oficiální nové životní funkce literatury. Za jednu z nejdůležitějších funkcí označovali už obrozenci poznávací funkci literatury. Zejména próza měla pravdivě zpodobnit nové vztahy v národní společnosti, nevyhýbat se žádným problémům a napomáhat řešit historické otázky lidstva. S rozvojem literatury té doby také souvisí soucítění s různými sociálními rozdíly a problémy. Směrem ke konci století, zvláště s nastupujícím naturalismem se stále výrazněji setkáváme s desiluzivními, sžíravými obrazy současného života v literatuře.

2.1 Mladá generace, nástup a vývoj májovců

V 50. letech 19. století pozornost svými díly vzbuzovali autoři, jako byl Karel Jaromír Erben či Božena Němcová. Postupně nabíral své důležitosti růst významné uvědomělé inteligence, jejíž názory byly národně a demokraticky orientované. Do popředí se dostávali mladí zapálení studenti, kteří se svou horlivostí vydali napospas veřejnému životu, jehož další vývoj chtěli plně ovládnout a správně nasměrovat. Tito mladší perspektivní studenti se posléze stávali spisovateli a žurnalisty.

Jako první se svou skupinou vystoupil Josef Václav Frič, jehož stěžejním počinem byl almanach *Lada-Nióla* (1855). Umělecký význam almanachu nebyl ovšem tak důležitý, jako význam almanachů, které ho následovaly. Příspěvky nejasně reagovaly na současné

[3] MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století.* Praha: NČSAV, 1961, s. 27-28
[4] Tamtéž, s. 28

politické a národní poměry. I přesto došlo k určitému politicky orientovanému konfliktu. V historii se objevily určité snahy o dosvědčení věrnost českých spisovatelů. Za zmínku stojí almanach *Perly české* (1855), který byl vydán v památku příjezdu rakouského císaře a jeho chotě do Prahy. Tato snaha o přesvědčení v existenci loajality českých autorů a jejich snaha o kulturní a politické pojetí, nevedla ke vzniku obzvlášť důležitého literárního díla.[5]

Mnohem výrazněji se projevila mladá básnická generace, která vzala iniciativu do svých rukou. Mluvčím této skupiny byli Vítězslav Hálek a Jan Neruda, kteří se orientovali kolem almanachu *Máj* a vydávali řadu časopisů. Zmíníme Nerudovy *Obrazy života* (1859-1860), kde se vedla polemika proti Jakubu Malému. Hálek začínal (po Mikovcovi) v *Lumíru* a proměnil do ve *Zlatou Prahu* (1864-1865). S Nerudou Hálek založil týdeník *Květy* a po zániku *Květů* v roce 1872 Hálek podporoval Nerudu v založení nového časopisu, který nesl opět jméno *Lumír*.[6] Tuto generaci společnost označovala jako májovou školu. Jejich názory byly spíše celistvé. *Všem členům byl společný živelný nesouhlas se soudobou skutečností, kterou měřili nadějemi roku 1848, a spojovala je touha bojovat literaturou o ideály národní a lidské svobody i nebojácnosti vystoupit s kritikou konzervativních složek české společnosti.*[7] I přesto, že se začaly vytvářet nové myšlenkové a umělecké ideály a představy, generace májovců se nikdy neseparovala od již existující a starší literatury. Naopak, jejich cílem bylo odkazovat na již vzniklou literární tradici. Svou pozornost směřovali se především k odkazu Karla Hynka Máchy, v jehož spisech cítili intenzivní prožívání rozporu mezi oním ideálem a skutečností. Máchova literatura nepřímo signalizovala literaturu ve prospěch revoluční romantiky.

Dalšími autory, kteří inspirovali májovce v jejich tvorbě, byli Božena Němcová a Karel Jaromír Erben. Tito autoři právě zobrazovali nezkreslený obraz národního života, pracovali se základním vyjádřením básnických znaků, které byly výrazné pro obyčejného českého člověka. Jejich tvorba a ideály naznačovaly cestu směrem k rozkvětu realismu. Společně s Erbenem a Němcovou se k tomuto názoru přidával, další neméně významný autor 19. století, Karel Havlíček Borovský. Označení Borovského za jednoho z největších

[5] MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: NČSAV, 1961, s. 29-31
[6] NOVÁK, Arne, GRUND, Antonín, ed. a HAVEL, Rudolf, ed. *Stručné dějiny literatury české*. Vydání 1. Olomouc: R. Promberger, 1946, s. 260
[7] MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: NČSAV, 1961, s. 31

odvážlivců nebude dle mého názoru nemístné. Právě jeho literatura, která byla tvořena převážně z útočné satiry a zobrazování temných a nevítaných rysů, inspirovala májovce při tvoření národní literatury. Reálnost a přesvědčivost, to vše literatuře té doby ještě stále chybělo.

Skupina májovců ve svém programu razantně *odmítla představu národního umění, jehož vzorem by byla Slávy dcera, RKZ a lidová píseň.*[8] Čechy v 50. letech 19. století podle nich nezaostávaly za ostatními evropskými státy, naopak se shodovaly ve společných ideálech a problémech – civilizační, sociální a politické. *„Světovostí" literatury rozuměli zřetel k monumentům, jež člověka v Čechách spojují s člověkem jinde, s člověkem jako takovým.*[9] Tím docházelo k rozdílným pohledům uvnitř skupiny. Karolína Světlá kladla spíše důraz především na mravní normy uvnitř lidského soužití, tím navazovala na Karla Jaromíra Erbena. Naopak Jan Neruda, který navazoval na myšlenky Karla Hynka Máchy a Karla Havlíčka Borovského, propagoval spíše: „*vědomí složitosti světa, nepoměr dobrých úmyslů a pochybných výsledků, proměnlivost hodnost a hodnocení.*"[10] Pro všechny členy skupiny byl však nejdůležitější „*člověk vůbec*"[11], jehož obsahem byl také interní svět jedince. V rámci krásné literatury vyzdvihovali hlavně poznávací funkci. Ta měla za úkol přispívat k sebepoznání současného jedince a pokusit se nastolit novou občanskou morálku.

Na počátku odmítala skupina historismus a dávala primárně přednost současným dílům. Neruda již od počátku dával přednost světu města a ke světu idylické vesnice se stavěl skepticky. Přesvědčit jeho mínění se podařilo až právě Karolina Světlé. Ta dokázala, že vesnický svět má specifický nosný charakter.

Úkolem současné literatury bylo dle jejich názoru: „*sloužit rozvoji občanské demokratické společnosti*."[12] Podstatná byla především svoboda slova a projevu a jeho následné kladné přijetí, ke kterému byli autoři směřováni také nakladateli a vydavateli časopisů. Což vedlo k tomu, že autoři museli publikovat pouze krátké útvary.

Na počátku kariéry májovců byla jejich díla vydávána časopisem *Lumír* (o časopisech, včetně Mikovcova Lumíru viz výše). To byl bohužel pouze jediný časopis té doby, který

[8] LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 2013, s. 267
[9] Tamtéž, s. 267
[10] Tamtéž, s. 267
[11] Tamtéž, s. 267
[12] Tamtéž, s. 268

mohl vydávat oficiálně česky psanou literaturu. Jeho význam byl proto téměř nenahraditelný. Avšak májovci chtěli mnohem více, *Lumír* nenaplňoval absolutně všechny jejich potřeby a požadavky. Proto roku 1858, na popud Jana Nerudy a Vítězslava Hálka, vznikl almanach *Máj*, který právě svým názvem odkazoval na Máj Karla Hynka Máchy.

V průběhu následujících let vyšly ještě tři navazující ročníky almanachu *Máj*. V těchto číslech byla poprvé vydány povídky Karoliny Světlé. Jejíž členství bylo zásadní na přelomu padesátých let. Společně s dalšími autory i Světlá představila čtenáři svůj nepochybný talent. S vyvíjející se generací májovců docházelo také k utváření osobnosti každého z literátů. Postupně si každý z nich vybudoval styl a zaměření, ve kterém svá díla psal a předával je společnosti. [13]

[13] MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: NČSAV, 1961, s. 31-32

3 Karolina Světlá

Karolina Světlá, vlastním jménem Johana Rottová, byla přední česká spisovatelka, představitelka generace májovců a především zakladatelka tzv. vesnického románu. Narodila se 24. února 1830 v Praze na Starém Městě. Zemřela 7. září 1899, pohřbena je na Olšanských hřbitovech.

Pocházela ze staropražské obchodnické rodiny. Její otec si své postavení tvrdě vypracoval z chudého učně. Z těchto dob si uchoval i velmi vyvinuté sociální cítění, které se snažil předat své dceři. Ačkoli ji matka i škola vychovávala v německém duchu, zvítězilo otcovo vyprávění o tradicích rodiny a o staré Praze. Otcovo vyprávění ji postupně začalo přivádět na myšlenky českého uvědomění. V tom ji zcela utvrdilo setkání s jejím budoucím manželem Petrem Mužákem, který u rodiny pracoval jako učitel hudby. Manžel ji seznámil s díly českých spisovatelů, jako byl Karel Hynek Mácha či Josef Kajetán Tyl. Postupně se začala začleňovat do pražské vlastenecké společnosti.

Na konci 60. let se blíže seznámila s vůdčí osobností generace Janem Nerudou, v němž probudila vášnivý citový vztah. Sama spisovatelka podstoupila těžký zápas o potlačení citového zaujetí ve jménu manželské morálky. Avšak dá se konstatovat, že právě tímto vztahem Světlá vyrostla ve spisovatelku tak, jak ji dnes známe. Celý vztah byl posléze ukončen zákrokem manžela.

Vedle literární tvorby se Světlá stala také velmi významnou představitelkou ženského hnutí. Roku 1870 se podílela na založení Ženských listů. O pár let později, v roce 1890, se spolu s Eliškou Krásnohorskou přispěla ke vzniku prvního dívčího gymnázia Minerva, též průmyslové obchodní školy pro ženy. Byla také aktivní členkou Amerického klubu dam, kde přednášela. Podílela se na založení Jednoty českých spisovatelů, poté také působila jako členka ve spisovatelském spolku Máj.

V roce 1875 nemocněla Světlá těžkou oční chorobou. To jí samozřejmě bránilo ve tvoření dalších děl. Posléze začala diktovat svou práci neteři, spisovatelce Anežce Čermákové-Slukové. Kvůli nemoci byla nucena opustit Podještědí a svůj život žít v pražském bytě, kde trávila všech svůj čas v položeru při zastřených oknech. I přes tyto zdravotní problémy se Světlá aktivně podílela na rozvoji literárního světa.[14]

[14] MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díly, instituce 4/I S-T,* Praha: Academia, 2008, s. 447

3.1 Dílo

Do české literatury vstoupila Světlá roku 1858 spolu s významnou básnickou generací Hálkovou a Nerudovou, když svou novelu Dvojí probuzená publikovala v prvním ročníku *Máje*, posléze se postupně stala její význačnou představitelkou. Za autorčina života vzniklo několik děl s ještědskou tematikou. Největší úspěch s tematikou Ještědu přineslo autorce především pět románů *Vesnický román* (1867), *Kříž u potoka* (1868), *Kantůrčice* (1869), *Frantina* (1870) a *Nemodlenec* (1873). Během své více než třicetileté spisovatelské činnosti vystřídala několik různorodých žánrů, jako jsou povídky, novely či romaneta. Tyto žánry vznikaly zároveň s již zmiňovanými velkými romány. Zásadní je pro povídky *vždy jedna povaha nevšední, propracovaná do duševních odstínů, dějové zápletky jsou i hlubší konflikty jsou vyloučeny, podstatný je zřetel národopisný.*[15] O soupisu děl viz dále.

Za další žánr lze považovat módní salonní novely, kdy se autorka inspirovala po vzoru francouzských románů, jako stěžejní autorku můžeme v tomto případě jmenovat George Sandovou. Literatura Sandové pracuje především s osudy ušlechtilých žen, obětujících se v zájmu vlasteneckých ideálů a morálních zásad *(Dvojí probuzení, Láska k básníkovi)*, dále také povídky a romány.[16] Náměty, které se prolínají dílem Světlé jsou rozmanité. Podle tematiky se dílo Světlé obvykle rozděluje do dvou velkých skupin. Do první skupiny je možné zahrnout díla s motivy staré Prahy - *Černý Petříček* (1871)*, Zvonečková královna* (1872). Ve druhé skupině se setkáváme s ještědskou tematikou, která je pro mou práci stěžejní.

Základním prvkem literatury májovské generace je právě stavebnost díla, která se prolíná všemi složkami výrazu. Počínaje jazykem, přes fiktivní výstavbu, látkovou a tematickou. To zapříčinilo, že próza, nejen Karoliny Světlé, má silnou zvukovou a významovou stránku. Tyto složky přispívají k vytvoření gradačního napětí.[17]

U Karoliny Světlé je potřeba si všimnout typických rysů její literatury. V textech jsou stěžejní archaizující rysy syntaktické výstavby, práce se slovesem, které autorka

[15] NOVÁK, Jan Václav a NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4., přeprac. a rozšíř. vyd., Olomouc: R. Promberger, 1936-1939, s. 570

[16] MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díly, instituce 4/I S-T.* Praha: Academia, 2008, s. 447

[17] HAMAN, Aleš. *Próza májovců (Výňatek z větší práce o Nerudově próze).* In: Česká literatura, 1964, Vol. 12, No.4 (1964), s. 292-307. Dostupné z https://www.jstor.org/stable/43332380

zaznamenává na konec věty. Příznačné jsou pro ni tzv. atributivní inverze, které ovlivňují pozadí hovorového stylu. *Ve větě tvoří aktualizaci a přidávají jí příznačný dvojdílný ráz stoupavě klesavý, který vytváří dramatické gradace.*[18] Úkolem dramatické gradace je především vylíčit živé vnější dění příběhu a pomáhat čtenáři se lépe zorientovat v příběhu. Vnější, často dramatický děj a líčené prostředí u Karoliny Světlé korespondují s vnitřním světem postav a lze říct, že ho dokonce přímo vytvářejí. V souvislosti s tímto napětím se v prózách Světlé objevuje tzv. popis vnitřního dění postav. Tento popis byl v literatuře poprvé použit v dílech Boženy Němcové, kde (jak dokládá Aleš Haman) byl dobové zcela ojedinělý. Naopak u děl Karoliny Světlé se stává pravidlem a nedílnou součástí jejího způsobu vyprávění. Obě tyto složky se vzájemně prolínají a ovlivňují: postavy jsou tedy vykreslovány jak z vnitřní strany, tak i z té vnější. Důsledkem popisu vnitřního dění je vznik zcela nové formy vyprávěcí funkce. *Jedná se o vnitřní monolog ve formě polopřímé nebo nevlastní přímé řeči.*[19] Dopadem vykreslování postav v jednotě vnějšího a vnitřního dění je změna funkční hodnoty a povahy dialogu. Funkce vyprávěcí se pomalu přesouvá do pozadí a začíná převažovat prvek dramatický. V případě Světlé to lze označit jako „hádku‘‘, jedná se o srážku a osobní setkání účastníků příběhu, které posléze vyvrcholí či je dokonce součástí jejich uvažování a chování. Příkladem mohou být postavy matek, které v dílech představují tradiční lidské předsudky, ale zároveň zvyky, které jsou úzce spjaty s venkovským obyvatelstvem. Jednání matky je ve většině případech až téměř omezující. Proti ní stojí jedinec, který touží po naplnění jeho individuálních tužeb a potřeb. Právě nenaplnění těchto tužeb a potřeb vytváří onu dramatičnost. Důvodem vzniku je rozpol mezi vnitřní a vnější jednáním postavy.[20]

3.1.1 Téma pražského prostředí

Pražská tematika tvoří v literatuře Karoliny Světlé velmi podstatnou součást. Jak jsem již zmiňovala, otec Světlé byl silně humanisticky smýšlející člověk, který se perfektně orientoval v dějinách českých zemí. Pamatoval si spoustu příběhů, které se snažil předat své

[18] HAMAN, Aleš. *Próza májovců (Výňatek z větší práce o Nerudově próze).* In: Česká literatura, 1964, Vol. 12, No.4 (1964), s. 293. Dostupné z https://www.jstor.org/stable/43332380
[19] Tamtéž, s. 294
[20] Tamtéž, s. 292-307

dceři Karolině. Právě na motivy otcova vyprávění o příbuzenstvu vzniklo nespočet povídek s pražskou tematikou.

Světlá se snaží ve svých povídkách zachytit některé ze společenských a myšlenkových proudů moderních českých dějin. Za zmínku rozhodně stojí povídky jako je *Černý Petříček*, jehož příběh se odehrává n Koňském trhu, dnešním Václavském náměstí. V době vzniku knihy náměstí sloužilo jako dějiště kramářských trhů. Autorka považuje za důležité to, aby si čtenář během četby odnášel nejen literární zážitek, ale také i přímý obraz svérázné společnosti a prostředí.[21]

3.1.2 Téma Podještědí

S Ještědem se autorka poprvé setkala díky svému manželovi Petru Mužákovi. Předcházela tomu bohužel nešťastná událost, kdy Světlé zemřela jediná dcera Boženka. Právě její manžel se rozhodl, že ji odveze na zotavenou do Světlé pod Ještědem, odkud pocházel. Podještědí a celé okolí přirostlo Karolině okamžitě k srdci, dokonce o něm hovořila jako o svém druhém domově. Podle svých slov se Karolina Světlá v Ještědu opravdu našla, *neustále přicházela na něco nového, cítila se tam šťastnou, na tom horském výsluní mezi lidmi upřímnými, pravdomluvnými a cituplnými*.[22] Cítila se šťastná, konečně se jí podařilo najít to, co marně hledala po celou dobu ve svém městském prostředí: uvědomění lidu, jadrného a pevně vzdorujícího v našem národním boji.[23]

Z téma Ještědu čerpala Světlá po celou dobu své spisovatelské činnosti. Své první ještědské povídky vydává již na počátku kariéry *(Lesní panna, Sefka)*. Také zakončení autorčiny spisovatelské činnosti je věnováno Podještědí *(Blázínek).*

V prvních prózách z ještědského prostředí prosazuje autorka příznačné rysy pro generaci a estetiku májovců. Ti ve své literatuře zobrazovali jedince, kteří stáli na okraji společnosti. Literatura Karoliny Světlé tento rys pojí právě s morálními hodnotami, které se snaží vtisknout do svých literárních hrdinů. Prostí lidé mají vysoké morální kvality, polemicky jsou zaměření proti stavovským a etickým předsudkům. Klíčové jsou pro literaturu Světlé ženské hrdinky, které mají svůj specifický charakter. Ženy svým

[21] MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díly, instituce 4/I S-T.* Praha: Academia, 2008, s. 447
[22] SVĚTLÁ, Karolina. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, *s. 515*
[23] Tamtéž, s. 513

mravním chováním přesahují své okolí. Projevuje se jejich schopnost vyjadřovat nezištnou lásku a přinést oběť ve jménu vyššího ideálu, tím jsou právě výjimečné. V dílech je kladen velký důraz na sociální, citové a mravní konflikty jedince s okolním prostředím, které posléze dramaticky gradují.[24] Především v ještědských románech je výrazně patrné autorčino přesvědčení, že nejvyšším lidským posláním je přinesená oběť. Hrdinky Světlé se často vzdávají úzce osobních a citových životných cílů ve prospěch tohoto ideálu.

3.1.3 Dobové přijetí ještědské tematiky

V roce 1869 vyšel pod jménem Vítězslava Hálka v časopisu Květy výstižný článek: „*Šťastný Ještěd, že našel svou Světlou, a šťastná Světlá, že našla svůj Ještěd.*“[25] Slovy Josefa Špičáka lze říci, že v ještědských horách nachází Světlá to, co marně hledala ve svém městském prostředí: nejen ryzí, upřímný, prostý lid, jehož duch jí byl jako umělkyni a spisovatelce jediným učitelem a školou. Nachází také ale jeho vnitřní sílu a odolnost v národním boji, to vše dříve zoufale hledala ve vrstvách popanštělého měšťanstva, podléhajícího i nadbíhajícího germanizaci.[26] Ještěd tedy našel svou literární objevitelku, možná i starostlivou opatrovnici.

Kritici tehdejší společnosti vytýkali literatuře Světlé, že ve svých spisech líčí pouze výjimečné povahy, že takoví lidé, jejichž příběhy líčí, ve skutečnosti neexistují. Tomu se však Světlá bránila a dokazovala, že některé postavy opravdu žili a děje, které popisovala, leckdy neznalo ani jejich nejbližší okolí. Věřila, že vše, co se v jejím okolí odehrává je určitým způsobem nevšední. Všechny strasti, události, prolínání lidských osudů. Všichni prožívali nevšední osudy, a právě Světlá hledala každodenní nevšednosti ve svém milovaném Podještědí.

---

[24] MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díly, instituce 4/I S-T.* Praha: Academia, 2008, s. 447-448. Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/lexikon/lexikon/248-lexikon-ceske-literatury-osobnosti-dila-instituce-4-i-s-t

[25] SVĚTLÁ, Karolina. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 513

[26] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 288. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

3.1.4 Soupisy děl s ještědskou tematikou

Karolina Světlá napsala třicet kratších prozaických textů s ještědskou tematikou. Díla vznikala mezi lety 1859-1890. Prvním vydaným textem byla povídka *Sefka*, naopak posledními texty bylo romaneto *U sedmi javorů* a povídka *Blázínek*.

Sebrané spisy Karoliny Světlé vydané nakladatelstvím J. Otto vycházely v péči Anežky Čermákové-Slukové v letech 1899-1904. Prvotní povídky a obrazy ze života jsou seřazeny do dvou souborů – *Kresby z Ještědí* (1900), *Prostá mysl1 řada obrázků z Podještědí* (1901). V prvním zmíněném soupisu jsou obsažena díla *Hubička* (1871), *Námluvy* (1872), *Přišla do rozumu* (1878), *Teta Vavřincová* (1879). Povídky v tomto souboru jsou částečně ovlivněny románem *Kartůčice* a to především jasným a hravým smyslem pro humor. Druhý zmiňovaný soubor má již méně jednotný ráz. Obsažena jsou zde díla z prvního a třetí tvůrčího období autorky. Povídky zde jsou spíše načrtkové, čili anekdotické. Svazek obsahuje díla *O krejčíkově Anežce* (1860), *Mladší bratr* (1871), *Ten národ* (1872), *Divousové* (1882), *Josefův Josef* (1887), *Kterak se dohodli* (1887), *Za starých časů* (1889). Volnou návazností na tento svazek pokračuje *Prostá mysl 2 Povídky vesnice* (1901), jehož součástí jsou zcela odlišná díla *Sefka* (1859), *Skalák* (1863), *Lamač a jeho dítě* (1864), *Večer u koryta* (1870) *Blázínek* (1891), *Vetrně* (1888).

Na konci života autorky se do jejích posledních děl dostávají živé tendenční povídky – *Tendenční povídky pro náš lid* (1902), ale také fantastičnost a dějová rozmanitost. Kratší a strožejší povídky jsou obsaženy ve svazku *Pověsti z Ještěda* (1903), totožné jsou svým lidovým pojetím a skromnějším historickým dějem. Autorka popisuje těžký život lidu na vesnici, jejich obživu a každodenní nástrahy. Součástí svazku jsou pověsti *Lesní panna* (1863), *Z Ještěda* (1867), *Modřín Marie Terezie* (1880), *Meluzína* (1880), *Poslední poustevnice* (1886).

Složitější stavbu a vypracovanější děj mají *Romaneta z Ještěda* (1902). Náplní těchto děl je především zobrazení nadpřirozených jevů a živlů, čím autorka odkazuje na téma pěti velkých románů s ještědskou tematikou. V romanetě *U sedmi javorů* (1890) je možné se opět setkat s tématem rodinné kletby a v romanetě *Z vypravování staré žebračky* (1884) se autorka vrací k otázce rozvodu.[27]

[27] NOVÁK, Jan Václav a NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4., přeprac. a rozšíř. vyd., Olomouc: R. Promberger, 1936-1939, s. 570-571

Ke své bakalářské práci připojuji abecední soupis kratších próz s ještědskou tematikou, kde uvádím rok prvního, většinou časopiseckého vydání, dále obsahy „ještědských‘‘ povídkových svazků sebraných spisů v nakladatelství Otto, které na přelomu století vycházely péčí Anežky Čermákové-Slukové. Tento soupis doplňují další a poměrně četná (třebaže editory považovaná za méně spolehlivá) vydání u nakladatelství Mazáč, kde díla vycházela mezi lety 1930-1941. Ve spisech u Otty i u Mazáče můžeme sledovat vždy po sedmi svazcích s kratšími prózami s ještědskou tematikou. U Mazáče tyto svazky vyšly dvakrát až třikrát a rozdělení jednotlivých textů do svazků je téměř shodné s nakladatelstvím J. Otty. I zde jsou díla rozdělena podle kratších prozaických žánrů – povídky, pověsti, romaneta.

V padesátých letech 20. století se sběru děl Karoliny Světlé ujmul Josef Špičák. Tato práce primárně vychází právě s vybraných spisů Karoliny Světlé, na jejichž uspořádání se podílel Josef Špičák. Společně s vybranými spisy sepsal Špičák také rozsáhlou monografii – *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti* (1980). Společně se Špičákem se na rozsáhle monografii o spisovatelce podílela také Marie Řepková – *Vypravěčské umění Karolíny Světlé* (1977). Autorka monografie se zabývá proměnou tématu a tvaru ještědské prózy.

Detailnější soupis děl Karoliny Světlé s ještědskou tematikou je obsažen v příloze této bakalářské práce. Pro rozbor literatury autorky byla využita publikace Radoslavy Krupičkové a Libuše Bierhanzlové *Karolina Světlá: 24.2.1830 Praha – 7.9.1899 Praha: personální bibliografie vyd. u příležitosti 150. výročí narození* (1980).

4 Reflexe žánrů 19. století

Napříč celým 19. stoletím se prolíná nespočet literárních žánrů. Tyto žánry se postupně rozvíjejí, nabírají na své důležitosti, nebo naopak upadají v zapomnění čtenářů. Důležité je si uvědomit, že všechny existující žánry na sebe navazují, či se ze sebe vyvíjejí. Pro tuto práci jsou stěžejní kratší prozaické žánry črta, novela a povídka, viz 5. kapitola.

4.1 Črta (obraz)

Pro pochopení vývoje povídky u Karoliny Světlé je potřeba se nejdříve seznámit s literárním žánrem, který je označován jako črta. Právě tento literární žánr sehrál jednu z nejdůležitějších rolí při vývoji povídky a novely, které jsou pro bádání stěžejní. Črta přináší do literatury nové formální a obsahové podněty.

Z hlediska odborné literatury lze črtu charakterizovat jako *umělecko-publicistický žánr s převažující kognitivní a persvazivní funkcí*.[28] Persvazivní funkcí je v tomto případě chápáno jakési přesvědčení a vybídnutí čtenáře k tomu, aby došel k uvědomění a hodnotícímu závěru. Úkolem črty je přimět čtenáře k vytvoření úvahy specifického rysu a předat obraz. Vše se vymezuje v rámci daného času a prostoru. Jako příklad je možné udat krajiny, vesnice, města, společnost z pohledu národa, rasy, či dokonce z pohledu profesního a sociálního. Za základní charakteristické rysy lze označit stručnost a absenci dějové zápletky. Ta je nahrazena slohovými útvary, které mají podobu volně řazených dějových linek. Mezi které můžeme zahrnout úvahy, popisy, scénky, lyrické výjevy, dopisy, poučení a drobné příběhy. Opomenout nelze ich formu, která je pro črtu příznačná. Úkolem vypravěče je text organizovat a držet v určité pospolitosti, ale také vyjadřovat významový názor a postoj k danému textu. Postoj vypravěče může být jakýkoliv, silně zaujatý, vypravěč může na čtenáře působit ironicky, či dokonce až satiricky a humoristicky. Samozřejmě může také zaujímat klidný a idylický pohled k určitému textu. V rámci specifických vývojových a tematických odlišností je črta schopna se proměňovat. Jedná se zde například o různé estetické a dobové proměny, kdy je črta schopna se podřídit právě tomu, co je o ní

[28] KUSÁKOVÁ, Lenka. Obraz (črta) v českém periodickém tisku první poloviny 19. století (příspěvek k poznání historické podoby žánru). In: *Česká literatura,* s. 1. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=43387

očekáváno, nejen ze strany doby, ale především ze strany čtenáře. Je schopna podřídit se geografickým a národním požadavkům.[29]

Črta není v českém prostředí vyhledávaným žánrem. K jejímu přiblížení může být využita studie Karla Krejčího, v jehož práci dochází ke shrnutí poznatků, které vedly ke vzniku evropské a posléze i české črty. Krejčí si stojí za názorem, že některá díla lze považovat za díla s narativní povahou. V rámci odborné literatury není rozeznávána publicisticko-beletristická črta a narativní obrazy ze života.[30]

Hlavní vzestup na našem území zaznamenala črta na přelomu dvacátých a třicátých let 19. století. Do povědomí čtenářů se dostala díky českým časopisů, příkladem bych uvedla časopis Květy, ten však pracuje s termínem obraz. Prvním autorem, který využívá pojem obraz či črta, je označován dramatik Josef Kajetán Tyl. S jeho *Obrazy ze života pražského* se zapsal do literatury jako první autor, který píše krátkou úvahu o žánru obraz v nynější evropské žurnalistice. [31]

Pojem obraz ze života později začali autoři využívat v titulu či podtitulu. Zde jako příklad zmíním dílo Boženy Němcové – *Babička, Obrazy ze života venkovského.* Za zmínku stojí také dílo Karla Hynka Máchy – *Obrazy ze života mého*. Avšak toto dílo je tvořeno primárně dvěma povídkami, *Večer na Bezdězu* a *Marinka. [32]*

Ke vzniku žánru obraz či črta přispěla změna v rámci estetického a uměleckého porozumění. Klasicistní univerzální princip prověření několika generacemi, musel dát prostor nově vznikajícímu romantickému principu. V tomto případě hrálo zásadní roli prostorové a aktuální zaměření, středem pozornosti každého se stal především subjekt. Společně s těmito změnami docházelo také o prohloubení vnitřního vnímaní světa, emoční rozpoložení společnosti, a především o psychiku a vnitřní rozpoložení jedince.[33]

---

[29] KUSÁKOVÁ, Lenka. Obraz (črta) v českém periodickém tisku první poloviny 19. století (příspěvek k poznání historické podoby žánru). In: *Česká literatura,* s. 1-2. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=43387

[30] Tamtéž, s. 2

[31] Tamtéž, s. 4

[32] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 64. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

[33] KUSÁKOVÁ, Lenka. Obraz (črta) v českém periodickém tisku první poloviny 19. století (příspěvek k poznání historické podoby žánru). In: *Česká literatura,* s. 2. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=43387

4.1.1 Historický vývoj črty

Za nejstarší variantu črty je považována tzv. črta povahopisná. Jejíž typickým rysem je především všeobecná nadčasovost povahových typů, obvykle se v textu setkáme s mravněkritickým až satirickým vypravěčem. [34]

Další, více frekventovanou podobou črty, je tzv. črta cestopisná a místopisná. Názvem by mohlo dojít k záměně s cestopisem, avšak je potřeba tyto dva žánry od sebe řádně rozlišovat. Společnými znaky obou žánrů je důvod vzniku. O obou z nich lze říci, že vznikaly na základě tužby autora, po rozeznání nového prostředí s prostředím jím známým. Důležité je pro tuto chvíli ale zmínit odlišnosti onoho zmiňovaného cestopisu a cestopisné a místopisné črty. Pro tyto odlišnosti bych použila slova z *Encyklopedie literárních žánrů* „*cestopis zachycuje průběh putování objevovaným zeměpisným prostorem*.“[35] Vypravěč u cestopisu monitoruje primárně okolní prostředí, tedy krajinu a způsob života v ní. Na rozdíl tomu vypravěč v cestopisné a místopisné črtě se ve svém pozorovaném a popisovaném prostředí zastavuje. Je to především z důvodu, aby mohl své okolí analyzovat na základě fauny, flóry, vzhled města, jaké se v okolí nacházejí architektonické památky, může je také zařadit do daného uměleckého období. Cílem vypravěče je všechny jevy, kterými je obklopen vnímat s přesnými detaily a především pomaleji.[36] V případě Světlé je možné hovořit o jejím bezchybném popisu krás okolí Ještědu. Kdy se čtenář dočítá o přesném popisu prostředí, kde se celý příběh hrdinů odehrává. Důvodem je kvalitnější porozumění čtenáře a působení na jeho vnitřní smysl, kdy posléze dochází k vyvolání emoční reakce.

V druhé fázi obrození, ve fázi ofenzivní, vstupuje do literatury tzv. fyziologická črta. Jejíž úmyslem je čtenáři představit ilustrační představu o jevech, které jsou typické pro městské prostředí. Především hovoříme o společenském prostředí a jevech v rámci profesního odvětví, za příklad si můžeme uvést ulice, tržnice, vězení apod. [37]

---

[34] KUSÁKOVÁ, Lenka. Obraz (črta) v českém periodickém tisku první poloviny 19. století (příspěvek k poznání historické podoby žánru). In: *Česká literatura,* s. 2-3. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=43387

[35] MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů.* Litomyšl: Paseka, 2004, s. 75

[36] KUSÁKOVÁ, Lenka. Obraz (črta) v českém periodickém tisku první poloviny 19. století (příspěvek k poznání historické podoby žánru). In: *Česká literatura,* s. 3. Dostupné z: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=43387

[37] Tamtéž, s. 3-4

4.2 Novela

Novela je podstatným žánrem 19. století. I zde se jedná o žánr zpravidla epického žánru, jehož rozsah je zpravidla střední délky. Novela je rozpoznatelná především díky tomu, že její základ je primárně tvořen napínavým příběhem, jejíž zakončení je zřetelné. Rozdílné vlastnosti má ovšem ve chvíli, kdy dochází k popisu příběhu. Složky jsou v tomto případě mírně potlačeny na úkor složek dějových. Pro novelu je charakteristická její časová omezenost děje a pointy. Právě díky těmto popisům je možné novelu definovat, z hlediska formy, za nejvyhraněnější umělecký prozaický žánr.

Historie novely sahá až do starověké literatury. Hovořit o literárním žánru novela jako takovém, je nutné se posunout o několik století dopředu. Největší rozvoj zaznamenal žánr v době renesance, kdy dochází ke vzniku světově známé sbírky kratších novel *Dekameron.* O dalším významné zmínce a rozkvětu hovoří až romantismus a realismus. Avšak hlavním problémem novely je, že svými specifiky nedosahuje očekávání spisovatelů, a proto dochází k její modifikaci.[38]

4.3 Žánr povídka napříč 19. století

Zpočátku je nutné si definovat, co znamená literární žánr povídka. Jak uvádí Štěpán Vlašín *povídka je žánrově velmi široké označení pro kratší prozaické útvary s jednoduchou fabulí.*[39] V kompoziční uvolněnosti a při uplatnění prvků popisných se stýká s črtou. Poté ale také s novelou, a to v případě zaměření na fabuli a její ztvárnění. S novelou si je povídka nejblíže.

Za kořeny žánru povídky můžeme považovat původní ústní lidovou slovesnost. A to především vyprávění, kdy docházelo k převodu z jedné osoby na druhou, či dokonce předání větší skupině lidí. O povídce jako takové lze hovořit až ve chvíli, kdy se začal utvářet nový literární směr – romantismus. Společně s povídkou se začaly vytvářet další literární žánry, pro které byla typická volnější kompozice a jednodušší syžet.

---

[38] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, s. 249. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

[39] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, s. 288. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

Rozvoj povídkové tvorby přináší do literatury snahu, aby existovala specifická pojmenování nově přicházejících rozmanitých forem – humoreska, romaneto a arabeska.[40]

Povídka tvořila základní kámen periodika na pomezí třicátých a čtyřicátých let. Rozsahem by se povídka dala označit adjektivem dlouhá, jelikož její rozsah byl tvořen 60 až 100 stranami, někteří literární teoretici označují dlouhou povídku již za novelu. Povídka byla neméně důležitou součástí periodik, tuto skutečnost si nakladatelé a redaktoři náležitě uvědomovali. Slovy Josefa Kajetána Tyla tvořila povídka „*hlavní žílu*“[41] časopisů. Hlavním úkolem povídky bylo dle jeho názoru časopis sjednocovat, stmelovat, to bohužel ostatní žánry nečinily. Povídka přišla do literatury jako jakýsi sjednotitel současně vznikající literatury, popřípadě i literátů, kteří do chodu literatury pravidelně přispívali. Tematika povídky před rokem 1830 byla tvořena především mravněvýchovnými tendencemi, postrádala zařazení do prostoru a času.

S publikováním delších přišlo do literatury ale i mnoho překážek. Jednou z potíží byla však nedostatečná publikace příspěvků. To lze doložit primárně korespondenčními listy. V roce 1833 básník Josef Jaroslav Langer napsal dopis Václavu Hankovi, se stížností, že časopisové příspěvky jsou tvořeny pouze poezií, kterou je nutné nahradit povídkou. Takových to dopisů si mezi sebou vyměnilo přes nespočet autorů, literárních teoretiků a redaktorů. Bohužel vydáváním povídek přineslo i řadu nesnází, které často snižovaly kvalitu daného literárního útvaru. Především se jednalo o problémy technické. V rámci periodik byly povídky rozdělovány na jednotlivé kratší úseky, které byly posléze uveřejňovány postupně. Cílem bylo čtenáře navnadit na koupi dalšího čísla, čímž se povídka dostávala mnohem více do povědomí společnosti. Tento prostředek byl ale omezen pouze na časopisy s kratší periodicitou, či na týdeníky, jako příklad bych uvedla *Českou včelu*, přílohu *Pražských novin*. Bariéru v publikování tvořil také samotný čtenář. Na počátku třicátých let tvořily nosný trám povídky čtenáři, kteří pocházeli z nižších, a především méně vzdělaných vrstev. Ti považovali vydávání povídek po kratších úsecích za zcela bezpředmětné.

[40] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, s. 288. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

[41] KUSÁKOVÁ, Lenka. Celkový přehled situace beletristiky v českých časopisech 30. a 40. let 19. století. *In: Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století. Praha: Ústav pro českou literaturu,* s. 27. Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/4.pdf

Roku 1833 byl v časopise *Jindy a nyní* zveřejněn fiktivní dialog, který vedli čtenář a redakce. Úkolem čtenáře bylo vysvětlit svou neoblibu k povídkám, která jak jsem již zmiňovala, byly vydávány po kratších úsecích. Hlavní problém tkvěl v tom, že si „museli‘‘ zapamatovat obsah povídky vydané v minulém čísle. Čtenář měl svou zvědavost zaměřit na povídky kratšího rozsahu, ty dlouhé naopak postupně uschovávat na později. Problém však nastává z hlediska tvorby a autorského záměru. Krátké povídky neumožňují autorovi rozvinutí interesantního příběhu, taktéž je upozaděn detailní popis postav.

Na přelomu třicátých a čtyřicátých let došlo ke změně tematiky jednotlivých povídek. Postupně se do povědomí dostávala zvýšená pozornost o současnost a dění ve společnosti. Snahou vlastenecké povídky bylo vyjadřovat se především, jak již z názvu vyplývá, vlastenecky, někdy docházelo až ke změně smýšlení jednotlivých jedinců, kteří nad vlastenectví uvažují v negativním slova smyslu. V literatuře se také začala objevovat sociální povídka, jejíž úkolem bylo ukazovat realitu všedních dnů a společnosti. Nebránila se obrazu bídy, bezpráví, které panoval ve společnosti. Ve všem odvětvích povídky byl zobrazován nezkreslený obraz českého prostředí a každodenních činností. Obrovské popularity stále více dosahovaly povídky historického rázu, jejichž podoba byla čím dál tím více ovlivňována především obdobím romantismu a vzorem walterscottovské prózy.[42]

Za hlavní představitele povídek na počátku století je nutné poznamenat Josefa Kajetána Tyla, v tvorbě ho posléze následovali Karel Havlíček Borovský a Božena Němcová. Ve druhé polovině vstoupila do české literatury tzv. realistická povídka, k jejíž zakladatelům patřili zejména Jan Neruda a Karolina Světlá. Literatura byla dále rozvíjena o cestopisné povídky. Na konci století se literáti věnovali především venkovské tematice. Tato orientace se označuje venkovský realismus. Za hlavní představitele tohoto směru jsou považováni Teréza Nováková a Karel Václav Rais.

4.3.1 Žánr povídka u Jana Nerudy v díle Arabesky

Své první prozaicky laděné práce publikoval Jana Neruda v padesátých letech 19. století. Prvním knižním souborem, který vydal, byly Arabesky (1864).

[42] KUSÁKOVÁ, Lenka. KUSÁKOVÁ, Lenka. Celkový přehled situace beletristiky v českých časopisech 30. a 40. let 19. století. *In: Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století. Praha: Ústav pro českou literaturu,* s. 27-29. Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/4.pdf

Autor pro své povídky využívá velké množstvím námětů, postav a různých situací, které se vzájemně prolínají. Ve své tvorbě Neruda uplatňuje novinářského talentu, který silně ovlivňuje žánrovou rozmanitost povídek.

Poprvé se s pojmem arabeska literatura setkává v roce 1798, kdy ji definoval Friedrich Schlegel, jako *prózu nevelkého rozsahu, jíž je přisuzována báchorkovitost, bohatá fantazie, lehkost a smysl pro ironii.*[43] V českém prostředí se tento žánr uchytil až na pomezí romantismu a realismu. Typickými rysy arabesky je lehce ironizující či zcizující pohled na svět, kdy jsou vykreslovány prosté denní události. Uplatnění v literatuře má spíše v kratších útvarech s jednodušší větnou výstavbou a nenáročným dějem.[44]

4.3.1.1 Nerudova povídka Papoušek

Povídka *Papoušek* je pro české čtenáře téměř neznámým dílem. Dosud stála mimo pozornost literárních kritiků, kteří se primárně zaobírali texty staršími. Přitom právě v této krátké šestistránkové povídce kulminuje řada sklonů, které jsou sledovány v typických dílech Jana Nerudy.

Příběh povídky tvoří dvě dějové roviny, které zároveň vytvářejí dva zcela odlišné modely vyprávění. První je tzv. narace rámcová, jejíž úkolem je vnést čtenáře do příběhu, a otevřít mu následně další fikční svět. Neruda toto vyprávění rozdělil na dvě části. K vyvrcholení počátečního příběhu dochází až na samotném závěru povídky. K představení dochází pomocí fiktivních dokladů. Zpočátku je formulován jako téměř nerozluštitelný text, avšak posléze dochází k jeho identifikaci.

Vypravěč je v případě této povídky stylizován jako čtenář. Důsledkem toho je uvedení do příběhu. První čtyři odstavce povídky se nacházejí v uvozovkách, čímž je autor prezentuje jako tzv. aktuálně čtené úryvky. Odlišností je také počátek povídky, kde se setkáváme se čtyřmi tečkami. Ve čtenáři to evokuje fiktivní souvislost na předešlou povídku, či intertextový odkaz. Lze také hovořit o určité neuzavřenosti textu. Neruda vystavuje čtenáře okamžitému dějovému napětí, čímž se zpočátku povídky ocitá v samém vyvrcholení jednání postav. Toto jednání má dvojí charakter. Prvním z nich je stylizovaná „*četba v rámci*

[43] VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 27. Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie
[44] Tamtéž, s. 27

textu‘‘[45] Kdy autor potupně vykresluje a objasňuje okolnosti. Toto objasnění však neurčuje kroky toho, jak má být povídka vnímaná ze strany reálného čtenáře. Neruda v povídce *Papoušek* vnukl vypravěči jeden z nejdůležitějších úkolů. Tím je jisté odhalování nejasného či neúplného obrazu příběhu.

Druhou rovinou, které tvoří počáteční dějový nátlak na čtenáře, je samotný obsah onoho dokumentu. Ten se pohybuje kolem motivů popravy, šibenice či oživlých zemřelých. Již v 19. století, tedy v době aktivní činnosti autora, mohly být tyto motivy součástí zcela tradiční, dokonce až triviální novely. Ironizující prvky se objevují již v počátku povídky. ‘‘*...Zcela zvláštní pověra,*. Tím autor otevírá další dějové napětí povídky.[46]

4.3.2 Žánr povídka u Vítězslava Hálka

Život Vítězslava Hálka byl silně ovlivňován uměním. Ve své literatuře zobrazuje především osobní pocity, psychické pochody a netají se touhou sloužit národu. Snažil se ukázat lidem správnou cestu, dokázat, že člověk je ve společnosti jedinec šlechetný. Svou literaturou chtěl působit na city, zároveň mít možnost změnit čtenářovu aktuální náladu. Hálkovy povídky vesměs reagují na idylické pojetí venkovského prostředí: například v *Muzikantské Lidušce* se dívka, kterou donutili ke sňatku, zblázní. Také městská povídka prochází vývojem: od sociální noty a problematiky chudoby (*U panských dveří*) Hálek začátkem 70. let dospívá k problematice monotónního městského života a jeho nejednoznačnosti (*Poldík rumař*)

Nutné je vyzdvihnout, že Vítězslav Hálek byl nejen výborný básník a žurnalista. Do literatury přispěl také svými obrázky ze života vesnice. Tato díla nemají jednotnou strukturu. Některá díla jsou psána veršem, jiná naopak prózou. V některých svých prózách navazoval na Boženu Němcovou a její snahu ovlivnit kladné rysy národní povahy. I přesto, že plánem májovců bylo poznávat a věrně líčit život, literatura Hálka kladla větší důraz na konkrétní zobrazování vesnického prostředí a sociálních poměrů v českém venkovském prostředí. Hálek však stále vykresloval příběh jedince tak, aby jeho chování a jednání stále působilo skrz ušlechtilé srdce. Obvykle docházelo ke srovnání skutečnosti s ideálem a náznakem.

[45] TUREČEK, D. Nerudův Papoušek aneb konfrontace narativních modelů. In: *Česká literatura*, Vol. 48, No. 6 (2000), s. 618. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686632?seq=1
[46] Tamtéž, s. 617

Hlavní hrdina se ve svém příběhu většinou setkává s předsudky, bezcitností, dokonce dochází k vykreslení nepřátelství mezi některými postavami žijících na pomezí stejného prostředí. Jako nejznámější díla s tímto zaměřením se dají považovat například povídky *Muzikantská Liduška, Na vejminku, Pod dutým stromem* aj. K prózám spíše psychologicky laděným, kde bylo hlavním záměrem odstínění pravé charakteristiky prostého jedince, patří povídky *Študent Kvoch* a *Podlík rumař.*[47]

4.3.2.1 Poldík rumař

Vítězslav Hálek označil toto dílo společně s povídkou *Študent Kvoch* za tzv. křídovou kresbu. Jedná se o díla, která vznikla v posledních dvou letech autorova života. Toto období lze také označit za jeho nejplodnější. První vydání povídky *Poldík rumař* bylo uskutečněno v časopise Lumír roku 1873.[48]

Próza vypráví příběh o životě podskalských povozníků a pískařů. Povídka charakterizuje rumaře, jehož každodenní prací je rozvážet led a písek po Praze. Do jeho jednotvárného života nečekaně přijde žena, která jako matka samoživitelka vychovává syna. Hálek zobrazuje nejen lásku k ženě, ale také dítěti. Tím vším čtenáři přináší obraz prostých lidí, kteří mají srdce na správném místě. Hálkovi se podobně jako Nerudovi podařilo vystihnout, že lidé s chudších kruhů jsou mnohdy bohatší. Jejich bohatství je založeno na upřímnosti a lásce k druhým.[49]

Tvorba Vítězslava Hálka je oproti literatuře Karoliny Světlé mnohem jednodušší. Věty v jeho dílech jsou kratší, téměř holé, dialogy jsou jednodušeji stavěné. Objevuje se četné zastoupení hovorových obratů. To vše vyvolává jistý dojem improvizace. I přesto je v tomto jednodušším pojetí skryt složitější a hlubší tvůrčí úmysl.

O nepřímé charakteristice prózy Hálka všeobecně platí, že se stává podstatným nástrojem pro vystavění příběhu. V mnoha případech se stává, že je próza vystavěna pouze na vyprávění. Monolog a dialog je odsunut do pozadí a v ději hraje zcela podřadné postavení.

[47] HOMOLOVÁ, Květa, ed. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. 3.vyd., Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 72-75
[48] MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století.* Praha: NČSAV, 1961, s. 113
[49] Tamtéž, s. 113

Do popředí vstupuje tzv. *hlas z davu*[50], v případě této povídky jsou to především nevyjádřené nesouhlasy Poldíka. City jsou v případě Hálkovy prózy stavěny proti sobě skrze hlasy z davu a lhostejností společnosti.

Pro tvorbu Hálka je příznačná určitá dialogická náznakovost. Postavy v rámci své běžné komunikace neodhalují, jak se cítí. To vše se postupně projevuje na jednání, gestice a mimice postavy. Příkladem může být Poldíkovo zdánlivé pokřikování na koňské spřežení, skutečností je ale fakt, že tak postava vyjadřuje své vnitřní rozpoložení, zdali je šťastný, pociťuje radost, či naopak zklamání a zhrzenost.[51]

Vykreslení postavy má Hálek shodné se Světlou v případě zobrazení, jedná se o vnitřní a vnější popis. Odlišnost se nachází však s případě *souvislosti mezi jednáním a vnitřním děním postavy*.[52] Na rozdíl od Karoliny Světlé má tuto souvislost Hálek nepřímou. Projevuje se to na nesoudržnosti slov a činů postav.

[50] HAMAN, A. Próza májovců (Výňatek z větší práce o Nerudově próze). In: *Česká literatura*, 1964, Vol. 12, No.4 (1964), s. 297. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43332380?seq=1
[51] Tamtéž, s. 296-299
[52] Tamtéž, s. 299

5 Vybrané ještědské povídky

V následující kapitole se budu zabývat rozborem tří vybraných povídek z okolí Ještědu. Pro tvorbu Karoliny Světlé s ještědskou tematikou jsou typické stěžejní motivy, ty budou v této práci detailně zmíněny a bude jim věnovat patřičný prostor.

Jak již z názvu zaměření vyplývá, místo, kde se všechny povídky odehrávají je okolí Ještědu. V jednotlivých povídkách jsou přímo jmenována určitá významná dějiště. Nejdůležitějším místem, i z důvodu pseudonymu spisovatelky, je vesnice Světlá pod Ještědem. V této malebné vesničce se odehrává řada povídek, další častou lokací jsou Dolní Paseky. Obě obce spisovatelka v letech 1853 až 1886 každoročně navštěvovala a řada povídek se zde přímo odehrává. Můžeme jmenovat povídky *Lesní panna*, *Hubička*, *O krejčíkově Anežce*, *Z Ještěda*, *Nebožka Barbora, Sefka*, *Přišla do rozumu*, *Námluvy* a *Divousové*. Některé z povídek mají i jiná významná dějiště. Vrch Horka a jeho dějiště Skalákovna je typické pro povídky *Skalák* a *Z vypravování staré žebračky*. Posledním významným místem, které bych zde zmínila je lom Basa, kde se odehrává příběh novely *Lamač a jeho dcera*. Obyvatelé mají často k Ještědsku silné citové pouto, které nezlomí ani cesto do jiné země. Tato problematika je zmíněna v povídce *Sefka*. Dívka se společně se svou rodinou odstěhuje do Polska, avšak každý den ji trápí stesk po krásném prostředí Ještědu. Vzpomíná na to, jak to tam vypadá a co všechno tam se svou rodinou prožila. Tento příběh, který Světlá detailně zobrazila ve zmíněné povídce, je reálnou událostí. Předlohou je příběh, který se stal Sefce Slukové, švagrové Karoliny Světlé.[53]

Zásadním znakem nejen povídek, ale celkové tvorby Karoliny Světlé, je zobrazení společenského postavení ženy v 19. století. Charakteristickým pojivem tvorby je, ukázat ženu jako neohroženou, emancipovanou hrdinku, která se nebojí bořit vžité a společností stanovené a neměnné předlohy a vzory. Společným úskalím, se kterým se dívky setkávají, je láska. Jako každá žena, i ony touží po pravé lásce a šťastném manželství. Ne vždy je hrdinkám přízeň osudu nakloněna. Interpretace děl často poukazují na tragický či obětující rozměr těchto příběhů lásky. Na základě své četby jsem však došla k jinému názoru: ženy buď po sňatku se svým milým touží a tajně si ho přejí, avšak jejich lásce není přáno. Či naopak zápletka vychází ze situace, kdy dívky sňatek uzavřít musí, jenže bez jakéhokoliv

[53] ŠPIČÁK, Josef. *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* Praha: Melantrich, 1980, s. 243-247

náznaku lásky. Musí se oddat muži zcela z hospodářských a ekonomických důvodů. Ve většině případů se tak u Světlé odehrávají příběhy lásky, kdy jsou zamilovaní hrdinové součástí odlišného společenského postavení. Blíže bych to specifikovala na povídce *Blázínek.*

Jedná se o poslední autorčinu povídku. Právě z tohoto důvodu je podle mě povídka završena nečekaným a zcela odlišným závěrem. Doposud se Světlá snažila příběhy koncipovat tak, aby byly v souladu se společenským postavením obou hrdinů. Výjimku tvoří právě tato povídka. Karolina Světlá již nedbala na společenský kodex, povídku napsala tak, jak cítila, že by měla dopadnout. Odmítala se ohlížet na okolí, hrdiny staví na vlastní a velmi náročnou, ale šťastnou cestu.[54] Hlavními hrdiny jsou dva mladí a zamilovaní lidé Jakub a Rezka, kterým není přána jejich mladá láska. Jedním z hlavních důvodů je právě postavení ve společnosti. Jakub pochází z bohaté rodiny, Rezka naopak z rodiny chudé. Od literatury Světlé by se očekávalo, že jejich láska neskončí šťastně, že se nebudou moci vzít. V tuto chvíli přichází do tvorby obrat. Jakub se svým jednáním postaví proti otci a obětuje všechen svůj majetek. Přižení se do chudé rodiny Rezky, začne pracovat a naučí se především hospodařit.

Nelze tvrdit, že jsou všechny hrdinky totožné. Karolina Světlá svou rozmanitostí vykreslila hned několik ženských postav, které jsou svým chování zcela odlišné. V povídkách se objevují ženy milé, obětavé, ale také ženy zlé a panovačné. Tyto dva typy žen jsou zastoupeny téměř ve všech ještědských povídkách. Ve většině případech dochází k jejich blízkému kontaktu, který je zakončen vzájemným střetem protagonistek.

Významný společný rys, který povídky čtenáři přinášejí, je také zobrazení tradičního venkovského prostředí. V několika dílech jsou popisovány typické české svátky, jako jsou Vánoce a Velikonoce. Nechybí popis nedělní mše a typické české venkovské svatby s níž jsou spjaty určité tradice, které musí dívky dodržet. Každá z dívek má za úkol přinést svému milému větvičku rozmarýnu a tím mu slíbit svou věrnost. Ženich není jediný, komu byla větvička rozmarýny věnována, byli to i ostatní svatebčané. V té době totiž větvička rozmarýnu plnila stejný účel jako dnešní myrta. Světlá hojně uvádí různé lidové představy,

[54] SVĚTLÁ, Karolina. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 531

pranostiky, zvyky, které se vážou k ročnímu období či náboženským svátkům. Například v povídkách *Černá divizna* a *Námluvy*, které zde budeme analyzovat.

Během četby Světlé je také možné narazit na opakující se motivy barev. V převážné části povídek je zmiňována červená, modrá a černá barva. Dívky nosí červené pentle ve spletených vlasech. Barvy tvoří také nepřehlédnutelnou součást krojů. Černá barva je i součástí názvu jedné z povídek *Černá divizna*, kde hraje stěžejní roli. Roli barev se věnuji v následujících rozborech povídek.

Podstatným rysem povídek Karoliny Světlé je zobrazení nebožky. Jedná se o postavu, která již není mezi živými, avšak nějakým způsobem zasahuje do života lidí na zemi, a to především jako zesnulá manželka muže, který se má podruhé oženit. Tak je tomu především v povídce *Hubička,* kde je postava nebožky pro zápletku ústřední. Nebožka jako by bránila vztahu novomanželů. „Blok‘‘ je především na straně novomanželky, kterou trápí pocit, že odcizila zemřelé ženě muže, děti a domácnost. Proto odkládá tento ve své podstatě nevinný polibek ženichovi stále na dobu, až budou skutečně svoji, jenže svou tvrdohlavostí zároveň ohrožuje vlastní štěstí a vůbec nadcházející manželství.

5.1 O krejčíkově Anežce

Povídka *O krejčíkově Anežce* byla poprvé vydána v roce 1860 tzv. Bibliotékou českých původních románů historických i novověkých. Stěžejním je pro rozbor druhé vydaní, které proběhlo v roce 1873 v Laciné knihovně národní pod nakladatelstvím J. Otty.[55]

Povídka vykresluje čtenáři příběh dvou mladých lidí, kteří se milují, avšak nepřízeň osudu jim připravila cestu životem zcela oddělenou. Karolina Světlá se snaží svými vypravěčskými schopnostmi předat čtenáři všechny tajemné nástrahy ještědských lesů. Seznamuje současného čtenáře s tím, kdo byly pašeráci, jak se využívalo prostředí právě v těchto hlubokých lesích. Závěr povídky je tragické vyústění lásky, která nemohla být zcela naplněna. Otázkou je, zdali je láska v závěru povídky již naplněna, zdali se jedná o nový začátek konce. Jedná se o jednu z mála povídek, kdy autorka milostný příběh zakončila

[55] SVĚTLÁ, Karolina. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 534

tragicky. V tomto případě je to čtenáři sděleno pomocí eufemismu: „*Skok... vzkřiknutí... byli svoji pro věčnost.*“[56]

5.1.1 Okolí Ještědu a pašeráctví

Povídka *O krejčíkově Anežce* se odehrává ve Světlé pod Ještědem a nepřímo také v ještědských lesích, kde vládne pašerácký hejtman. Jehož identitu autorka odkrývá již na samotném závěru povídky. Důvodem toho může být udržení čtenáře v napětí. S fenoménem pašeráctví pracuje Karolina Světlá v řadě textů, za nejznámější dílo je v tomto ohledu možné považovat povídku *Hubička.*

Začátek textu odkazuje na místní hostinec, kde se právě pořádá taneční zábava. Povídka nás uvádí do krejčíkova domu, kde žije Anežka se svou rodinou, také na statek Florikova otce, a především do mlýna, kam se Florik přiženil. Zde žije společně se svou manželkou Franckou.

Do prostředí, kde se děj odehrává, je čtenář uveden již žánrovým podtitulem povídky *Obrázek z Ještěda.* Autorka v řadě textů (*O krejčíkově Anežce*, *Námluvy*, *Sefka*, *Skalák)* vykresluje Ještěd jako ideální místo pro život, kde jsou si lidé vzájemně nápomocní, vše působí jako zalité sluncem. Zde je Ještěd popisován ze dvou protikladných stran: na jedné straně líčí krásné přírodní prostředí, na straně druhé je vylíčen jako místo, kde se střetávají pašeráci, kteří byli dobově pro Jizerské hory typičtí.

Poprvé je pašeráctví zmíněno ve chvíli, kdy se odehrává hádka mezi Anežkou a Florikem. Dochází k prořeknutí, že spolupracuje s pašeráky, kteří přenášejí zboží přes hranice: „*Proto, že jsu radš v hospodě než na kázání, že si radš přihnu než žíly natáhnu a někdy toho zajíce na panském bouchnu neb nějaký ten baliček cigar dobrému známému přes hora pro žert přenesti pomůžu.*“[57]

Pašeráci se podle vyprávění místních lidí objevovali na Ještědsku po staletí. Karolina Světlá se vyprávění krajanů snažila využít nejen v této povídce. Snažila se čtenáři tento jev přiblížit a vůbec vysvětlit, proč se objevuje a jaké jsou hlavní důvody a motivace pašeráků. Může to působit dojmem, že je autorka brání, jelikož život v horách nebyl jednoduchý. Pro

[56] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 143
[57] Tamtéž, s. 108

místní obyvatele byli a do jisté míry stále jsou pašeráci totiž neodmyslitelnou součástí ještědských lesů. Krajané je popisují jako muže odvážné a silné. Někteří je zase ze strachu či z pohodlnosti za duchy a strašidla.

Důvodem vzniku pašeráctví na Ještědsku byla v první řadě narůstající chudoba vesnického obyvatelstva. Chudá horská půda rodila málo a venkované si tedy cestu k obživě potřebovali usnadnit. Pašování se nabízelo jako relativně snadný alternativní zdroj výdělku. Obyvatelé si pochopitelně uvědomovali, že pašování není správné, avšak mnohdy neměli na výběr. Věřící horalé se dostávali do morálního konfliktu. Po horách se totiž tradovalo, že pokud se někdo stal pašerákem, byl to pouze kousek k tomu, být zlodějem. Jeho cesta byla poté přímo nastolena a nevyhnula se vězení. Tento obrat v závěru povídky ostatně ilustruje Světlá na jedné z klíčových postav, a to ve vypjatě tragickém klíči.

V povídce *O Krejčíkově Anežce* se čtenář dozvídá, že pašeráckou skupinu, vede její hejtman. Může se zdát, že partu tvoří muži nebojácní. Otázkou je, zdali takoví opravdu jsou, jelikož na závěr povídky hejtmana zradí, společně s jeho vlastní ženou. Ta se rozhodne zachránit ve svůj prospěch.

Zboží parta přenáší strážníkům téměř před očima, nicméně z každého souboje vždy vyjdou jako vítězové a úspěšně zboží donesou do cíle. Četnické neúspěchy demotivují jednání přítomného pana vrchního. Bohužel nutné je si uvědomit, že ještědské neúspěchy nezůstávaly jen v tomto prostředí. O pasířích se lidé dočítali ve všech různých krajích země. Stížnosti vrchnosti se kupily a tuto bandu bylo potřeba rozprášit.

Ještěd se svým umístěním nachází na velmi strategickém místě, tím docházelo ke zvyšování aktivity pašeráků v těchto lesích. Pašeráci se při svých cestách schovávali i v těch nejmenších lesních úžinách. Aktivně využívali ještědské flóry, která je v tomto ohledu velmi rozmanitá. Z jedné strany je Ještěd obklopován stranou českou, z druhé strany se nachází Sasko. Cesta do Saska bylo poměrně krátká, trvala kolem tří hodin. Jak se lze v povídce dočíst, pašeráci se nejčastěji vydávali právě tímto směrem. Muži většinou pašovali kvalitnější a levnější zboží, které posléze vyměnili s již domluvenými lidmi. Obchod mezi oběma stranami byl ale jednosměrný, a to pouze ze Saska do Světlé. Podkladem pro to může být tvrzení četníků, kteří pašíře pronásledovali po Ještědských lesích, kde se jim posléze ztratili.

Téma pašeráctví se Karolina Světlá věnuje v druhé polovině povídky velmi důkladně. Rozvíjí dějovou zápletku, která vyvrcholí odhalením pašeráckého spiknutí. Tato zápletka vrhne zcela nové a tragické světlo na problematiku lásky, jak ji text pojednává.

5.1.2 Téma nadpřirozených postav

V dřívějších dobách byl Ještěd spjat s mnoha pověstmi, nadpřirozenými postavami a nevysvětlitelnými událostmi. Obyvatelé Světlé pod Ještědem si v té době nedokázali racionálně vysvětlit, co se v místních ještědských lesích odehrává. Z tohoto důvodu si lidé začali neuvěřitelné věci vysvětlovat jako jednání nadpozemských sil. Takovým příkladem zde může být nevysvětlitelné zbohatnutí Florika a Francky. Proto bylo jedním z možných vysvětlení to, že aktivně spolupracovali s nadpřirozenými silami. Objevuje motiv pokladu na Velký pátek. S nímž se nesetkáváme pouze v ještědských pověstech. Tato pověst je také součástí Erbenovy balady Poklad či další méně známou pověstí, která nese motivy pokladu a Velkého pátku, je regionální pověst Třemšínský poklad.[58] I v tomto případě zde figuruje vidina bohatství tří vesnických starousedlíků. Avšak touha po nabytí bohatství je zničena, když se do celé situace postaví skřítek, který poklad střeží.

V případě povídky jsou hlavními nadpřirozenými bytostmi především rarášci. Lidé se domnívali, že se mezi nimi nacházeli tací, kteří aktivně spolupracovali s peklem a samotným ďáblem: „*Když v bouřlivých nocech stavení své obcházel, podívat se, jestli mu vítr u stodoly střechu nebere nebo jestli snad ďouka nenechal v chlívě louč hořet, víďal po každé, jak se u Blažinů sadem černé postavy ploužejí, oči se jim prý svítily jako uhlí řeřavé a síra zavoněla prý až k němu, a byl to přeci hezký kus země mezi nimi.*‘‘[59]

Některé přízraky se začaly objevovat i za bílého dne. Zmiňováno je okolí Fridštýnského hradu. Popisováni byly jako tvorové mezi člověkem a zvířetem. Měly obrovskou sílu, čímž dokázaly člověka dostat do bezvědomí během chvíle. Někteří obyvatelé také zahlédli vodníka či dokonce lesní panny. Právě postavy lesních pan propojují hned dvě povídky, které jsou součástí soupisu *Ještědské povídky.* Jednou z nich je právě

[58] FIŠER, Bohuslav. Třemšínský poklad, In. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem.* Praha: SNK, 1976, s. 10-14
[59] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 123

povídka *O krejčíkově Anežce* a poté povídka *Lesní panna.* Motivy lesních žínek jsou v případě druhé povídky mnohem stěžejnější.

5.1.3 Obyvatelstvo a tradice

Místní lidé byli své malé vesničce uprostřed ještědského okolí velmi věrní. Podkladem pro to jsou první stránky povídky, kdy hovoří muzikanti, kteří se vrátili ze světa, konkrétně z Ruska. Popisují, co všechno prožili a jak se setkali s mocnými i bohatými. Vydělali si spoustu peněz, ale nikdy na rodný kraj nezapomněli. To lze považovat za paradox, Karolina Světlá Ještědsko popisuje jako kraj drsný, téměř nehostinný, avšak lid ho bezmezně miluje. V nížině nejsou horalé šťastní a ‘‘usychají steskem‘‘. Ještěd je v jejich řeči zveličován jako osoba, které museli zůstat věrní po celý život. Nezáleželo na vzdálenosti od domova, Ještěd vždy zůstával v živé paměti každého z krajanů: „*Kdo horám jednou přivykne, jim do smrti neodvykne. Ale kdyby nám jinde pekli každičký den koláče, zasteskne se nám přece jen za malinko po těch našich horských bandorech a my hodíme seuším a utečeme zas do těch svých skal.*‘‘[60]

Večer, kdy započalo vyprávění příběhu, se ve Světlé odehrávala vesnická zábava. Přicházeli na ni hoši až z dalekého okolí. Byli oblečeni v nejlepších krojích, pyšnili se drahými hodinkami, řetízky, prsteny a náušnicemi. Důležité bylo především prezentovat své bohatství a ukázat, že jsou ve Světlé stále mladí a pohlední mladí muži na ženění. Jako každý kraj, i pro Ještědsko byl typický určitý krojový oděv. Odlišovaly se od sebe především kroje ženské. Nebylo považováno za praktické, aby ženy v horách nosily dlouhé a nabírané sukně. Výjimku tvořil slavnostní kroj, jehož vzhled se začal podobat městskému oděvu. V horách byla městská móda nevkusná a nehodila se k vesnické muzice. V následující ukázce je popisován slavnostní kroj, který na sobě měla Anežka při Florikově svatbě: „*Měla svůj červená soukenný životek s tím modrám vyšíváním, který měl místo proramků modré mašle s křídlama as do polou zad. K tomu tenkou bílou košili a u krku v samých základkách shrnutou a u ní široká výložek. Matka jí půjčila svou zelenou hedvábnou svatební sukni žlutě lemovanou a široký bílý fěrtoch. Jindy sice si chodila v bílém kulatém čepci, ale dnes musela mít co družice věnec. Dělaný byl tuze drahý; uvila si tedy živý ze samotných konvalinek.*‘‘[61]

[60] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 103
[61] Tamtéž, s. 118

Nedílnou součástí ještědského kraje jsou jisté místní tradice, které se dodržovali po staletí. S povídkou Karoliny Světlé se pojí další významné tradice spojené se svatebním obřadem. Před samotným obřadem prochází vesnicí slavnostní průvod. Po širokém okolí se rozléhá střelba. Jednou ze specifických tradic ještědského prostředí ukážu na následujícím příkladu: „*Hoši vinným a punčovým lahvím krky o kamení tloukli a svatebníkům a známým připíjeli.*“[62]

Do manželství musí nevěsta přinést věno. Není však typické, aby se žena hned po sňatku ke svému muži stěhovala. Rodiče považovali za ostudné, aby se po obřadu dcera okamžitě stěhovala. Muž ji tedy chodil pouze navštěvovat. V 19. století to mohlo představovat záblesk romantiky. V dnešní době by se to dalo považovat za chození dvou lidí, kteří se postupně poznávají a až poté dochází ke sňatku.

Ne vždy byla láska součástí manželství, bylo typické uzavírat sňatek bez lásky. Příkladem může být manželství Florika a Francky. Ti žili v jedné domácnosti bez jakéhokoliv projevu vzájemných sympatií a dětí. Vyvstává otázka, zdali bylo jejich manželství naplněné, nebo bylo spíše formální a uzavřeno kvůli majetkovým důvodům.

5.1.4 Florik – proměna hrdiny

Jednou z hlavních postav povídky, jejímž půdorysem je vlastně milostný trojúhelník, je nezlomný, odvážný, krásou oplývající a bohatý selský synek Florik: „*Byl to ten hoch v manšestrové kazajce, se stříbrnou náušnicí s koněm v uchu.*“[63] Ve vesnici se o něm říkalo, že není pracovitý, možná až trochu líný. Zpočátku se jeví jako typický zjemnělý selský synek, který není zvyklý na práci, nic by nevydržel: „*Statek váš je ve vůkolí největší, vy se na něm máte dost, a najednou bysi měl z toho všeho vzít krusnu na hřbet, a než slunce vyjde, přes Ještěd do Němec, a o polednách, když nejvíce praží, zas domů, a sotva žes si oddechnul, měl bys zas celé odpoledne po kraji shánět, co bys zítra opět na druhé straně prodal, jak to naši krusnáci dělají? – Ne, ne, hochu, to nená pro tebe; ani týden bys v tom nesetrval.*“[64]

Jeho srdce patří pouze jediné dívce. Z chování své milé je ale v poslední době zklamaný. Anežka mu patřičně neoplácí jeho city a vyhýbá se mu, což ho zraňuje a přivádí

[62] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 114
[63] Tamtéž, s.104
[64] Tamtéž, s. 106

do nejistoty. Ona jediná si ale uvědomuje důvody, proč spolu nemohou být. Anežka je dívka z chudé rodiny, on rozmazlený mladík, který má dostatek peněz, které si sám nevydělává. Při jejich setkání u studánky je na Anežku Florik zlý až téměř agresivní. V jednu chvíli se z milého a příjemného muže vyvine naštvaný Florik. Nedokáže pochopit, proč s ním Anežka nechce být, nevidí zásadní důvody. Myslí si, že k němu necítí to, co on k ní, opak je ale pravdou. Právě z tohoto důvodu se ho Anežka snaží chránit. Florik se pro jejich lásku se dokáže vzepřít dokonce otcovské vůli, což je v tomto patriarchálním společenství věc nevídaná. Zmiňuje před Anežkou, že díky majetku může získat dívku, na jakou si jen pomyslí: „*Povím ti ale sám, proč nepřišlas, nejsu tak na hlavu padlý, jak si snad myslíš: věděls, že tam budu já, a mně ty se vyhýbáš jako ohni, co jsem se s taťkem kvůli tobě hádal. Ale nemysli si, holenku, že si snad proto hlavu strhnu, že se mnou nic víc mít nechceš; je holek ve světě jako kvítí: nebudeš ty, bude jiná.*‘‘[65]

Postava Florika prochází vývojem a na čtenáře může jeho chování působit až tajemně. Jeho povaha je prchlivá, během několika okamžiků se prostřídá několik nálad. Výrazným rysem jeho temperamentní osobnosti je prchlivost a tvrdohlavost. Příkladem může být situace, kdy si umanul, že Anežce dokáže, že by byl úspěšným pašířem, a dokonce se stává vůdcem bandy. V jednu chvíli je milý, zdvořilý a náhle se stává zlým až panovačným. Projevuje se to hlavně ve chvíli, kdy diskutuje s Anežkou a nemá argumenty na svou obranu. Začne Anežce vyčítat, že se o něj dostatečně nezajímala. Čtenáři se může zdát, že Florikova slova a činy jsou hlubší než Anežčiny. Důvodem jejího odstupu ale není citový chlad, jak by si mohl domýšlet čtenář. Láska má v této povídce odlišnou podobu, není majetnická, ale naopak je tak silná, že se ji Anežka dokáže vzdát: „*Jak dlouho to trvalo, než jsi za mnou ven na mostka vyšla, jak dlouho jsem se natrápil, než jsi mně slíbila, že mě chceš ráda míti! A když jsem k tobě přišel jako hoch na kalandu, tus ani okýnko neotevřela a nechalas mě venku stát.*‘‘ [66]

Další postavou, která obětuje lásku pro štěstí druhého je postava Sylvy, která je hlavní postavou *Vesnického románu.* V závěru románu dochází k formování citového a morálního profilu Sylvy, tím může postava na čtenáře působit mnohem vyzrálejším dojmem.

[65] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 106
[66] Tamtéž, s. 108-109

Nakonec se Sylva rozhodne dodržet slovo, které dala rychtářce a vzdá se lásky. Což lze vnímat jako osobní oběť.

Nedůvěra k Anežce se nejvíce promítne na samém závěru povídky. Anežka se mu snaží zachránit život, ale on je stále stejně paličatý. Po celé roky, kdy byl ženatý s Franckou stále myslel na Anežku. Neúspěšně se snažil zabít lásku, kterou cítí k Anežce. Ze závěru povídky je možné říct, že se mu to nepodařilo. Vyjadřuje vůči ní nepěkná slova, urážky, vysmívá se její víře v Boha: „*Žes mě zas jen mámit přišla, odjakživa to bylo takové s tebou, po každé když jsem si myslil, že mne přec jen ráda máš a nikdá více ode mne už neupustíš, odstrčila jdi mě pro nic a za nic jako prašivou ovci.*“[67]

Vzápětí ale opět nastává zvrat v jeho přemýšlení a chování. Chce dívku, kterou ve skutečnosti nepřestal milovat, ochránit a hledí, aby se Anežka nedostala do šarvátky se strážníky. V jeho nitru se opět hlásí o slovo starost o ni, která ho neopouštěla vlastně asi nikdy. Uvědomuje si, že jeho chování není správné: „*Jak to ale vypadáš, holka? Kdo tě za mnou v takovém nečase, takovou cestou poslal, snad ne Francka?*“[68]

Chce se o ni postarat, ochránit ji. Čtenář chápe, že je za tuto roli, kterou mu ve vypjatém okamžiku náhoda přihrála, vlastně rád: „*Hleď upláchnout, holka, v šarvátce proběhneš snadno, nedám se jim tak lehce*“[69] [...]

Snad až zde čtenáři dochází, že Florik svým životem naplnila předsevzetí ze začátku textu. Předsevzetí, že pašování oba uživí, předsevzetí, které Anežka odmítla s poukazem na to, že jako selský synek by takovou fyzickou a psychickou námahu těžko déle vydržel. Florik se stává takovým, jakým by ho Anežka chtěla mít, nebo náhle vyhovuje jejím etickým představám. Morální hodnoty, které z textu v závěru vysvítají, nejsou ale v souladu se zvykovou, pasivně přejímanou představou bezúhonného či charakterního člověka. Florik zabíjel, ale také poskytoval ochranu a bezpečí své bandě. Vlastně se za něj svým způsobem obětoval, i když peníze sám nepotřeboval, jako se Anežka obětovala pro něj. V tomto světle jejich kolektivní sebevražda není zavrženíhodná, i přesto, že stále představuje smrtelný hřích. Anežka silně důvěřuje v boží milost. Skoro jako by byla pyšná na to, co ze zhýčkaného

[67] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s.141
[68] Tamtéž, s. 140
[69] Tamtéž, s. 142

chlapce „udělala‘‘, ačkoli lidé by to samozřejmě nedocenili. Ona však doufá, že Bůh pro Florikův přerod bude mít pochopení.

Florik je součástí obou dějových linek. Jedním těžištěm je jeho vztah k manželce Francce a paralelní láska k Anežce, která ve skutečnosti nikdy nepřestala. Podkladem pro to je závěrečná scéna, která je analyzována výše. Druhou zásadní dějovou linku představuje příběh Florika jeho hejtmana pašeráků. Zpočátku nelze určit, kdo je oním hejtmanem pašeráků a povídka má určitý detektivní potenciál, který autorka velmi obratně využila pro evokaci opravdovosti a hloubky jeho dávné lásky v závěru textu. Spisovatelka dává čtenáři jisté malé indicie k rozluštění této detektivní záhady už v průběhu vypravování. Florik naoko spolupracuje s četníky, vypráví jim příběhy o pasířích, které se tradují z domu do domu. Účelně je těmito příběhy zdržuje od pátrání, aby jeho parta zatím mohla v klidu dopravit zboží do úkrytu: „*Někdy ale zůstal večer přec doma, a to nejvíce, když se dali strážníci, než si na hlídku vyšli, do vypravování o pašířích… to si k ní, zasedl a válel se smíchy, když k tomu přišli, jak je ti nezbedové podvedli, když si nejjistěji myslili, teď že je mají. Do půlnoci byl by je poslouchal a vyptával se jich na každou mrvu.*‘‘[70]

5.1.5 Anežka – její vztah k ostatním postavám

Již z názvu povídky vyrozumíváme, hlavní postavou povídky bude dívka Anežka. Jejím námětem je však ve skutečnosti spíše život a jednání Florika. Zároveň platí, že Anežka je stěžejní postavou pro rozvinutí Florikova příběhu, jak text postupuje, začíná nám svítat, že za vším, co Florik dělá, stojí vlastně ona, nebo láska k ní.

Její chování a reakce na určité situace vytvářejí dojem naléhavosti morálních hodnot v příběhu. Právě proto můžeme říct, že dívka představuje postavu typickou pro příběhy Karoliny Světlé. Vídá se s chlapcem, kterého miluje, avšak kvůli nesouhlasu rodiny a finančním důvodům jim není přáno: „*Nesmíme se více chtít, měli bychom z toho velký hřích. Tobě brání otec, jsu mu sprostá a chudobná, a mí rodiče také nechtějí, abych si na tebe myslila.*‘‘[71]

[70] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 127
[71] Tamtéž, s. 108

Anežka je vylíčena jako dívka, vychovávaná v duchu silných morálních tradičních a křesťanských hodnot. Snaží se vždy myslet na ostatní, není podstatné, co by bylo dobré a výhodné pro ni. Anežka je dívka, která nechce nikomu ublížit a souhlasí téměř s každým tvrzením a rozhodnutím. Vůči Florikovi se chová odtažitě. Opět se projevuje její pečovatelství o druhé, aby se měli dobře především ostatní. Nepřeje si, aby měl kvůli ní Florik rozpory s otcem. Svou lásku a touhu je připravena obětovat ve prospěch Florikova štěstí a klidu. Právě z této situace vyplývá, že Anežčino uvažování je zcela uvědomělé. Z postav, které jsou pro utvoření příběhu důležité, se právě postava Anežky chová nejvyspěleji. Uvědomuje si, proč nemůže s Florikem být. Ona je chudá dívka, on je hoch, jehož rodina vlastní majetek. Ví, že by jejich vztah neměl budoucnost.

Anežčina obětavost se projevuje i vůči ostatním lidem, například vůči její sestře Bětce. Je to zřejmé ze situace, kdy má jít na zábavu ona, avšak vidí, že její sestra by šla raději a více si to užila. Objevuje se motiv oběti, ale také strachu. Očekává, že na zábavě potká Florika, ale již od začátku je patrné, že se mu chce vyhýbat. Jejich vztah není odlišný od milostných příběhů ostatních hrdinů prózy Karoliny Světlé. Milenci spolu chtějí být, ale nemohou. I přes dlouhé časové odloučení je Anežka rozhodnuta Florika na samý závěr povídky zachránit. Ukazuje se její pravý charakter, odvaha jí nechybí.

Anežka je jedna z postav, která se v průběhu příběhu nevyvíjí. Tak jak se chová na začátku povídky, chová se i na samý závěr. Stále dodržuje silné morální hodnoty. Je schopna odevzdat se Bohu, aby zachránila může, kterého po celý život miluje.

Neméně důležitou postavou, se kterou se Anežka dostává do sporu je Florikova manželka Francka. Z povídky se čtenář nedozvídá informace, jestli měli manželé děti a zdali bylo jejich manželství naplněno. Francka si ale uvědomuje, že manželství s Florikem nikdy nebude šťastné a vzdává se ho ve prospěch Anežky: „*Strážníci odjeli prý k Fridštýnu...Nezdrhuji tě, chceš-li se tam podívat, snad že ho tam najdeš, je-li ti tolik záleženo na tom lotroji.*“[72]

Francka vychází vstříc pokryteckému společenskému řádu. Chce vzbuzovat zdání, vyhovět společenské představě ctnostného života a úspěšného manželství, ale „uvnitř“ je prázdná, bez spolehlivých morálních hodnot a také bez lásky a velkorysosti. Je protiobrazem

[72] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 135

Anežčiným a mimoděk tato dvojice žen ve své kontrastnosti potvrzuje Florikovo určité „zdravé jádro‘‘: mladík instinktivně tíhnul k Anežce, volil ženu, která je přirozeně dobrá. Zde můžeme Světlou ideově domýšlet a interpretovat lehce nad rámec doslovného znění: racionalizovatelná přirozenost, tato zásadní hodnota 19. století, u autorky i v tomto textu vítězí. Čtenář chápe, že Florik je vnitřně slabší než tato výjimečná žena, to ona ho v závěru povídky zachraňuje, když za jeho spásu neváhá obětovat vlastní pozemský život.

Francka se k Anežce nechová laskavě a Anežka je dívka, která nevyhledává spory s ostatními. Obě ženy spolu ale nechtějí mít nic společného. Obrat nastává ve chvíli, kdy je Florik prozrazen. Francka nejeví žádný zájem a snaží se narychlo svalit všechnu vinu na manžela, avšak Anežce to nedá spát. Spolkne všechnu svou pýchu a vydá se do mlýna. Zpočátku se Francka chová typicky, není ochotná, nepřeje si, aby Anežka zasahovala do záchrany Florika.

Z příběhu je patrné, že Anežka věří v Boha mnohem více než zbytek hlavních postav. Avšak její mysl od víry odvádí myšlenky na Florika. Ten jí nedá spát: „*Ještě držela Anežka staré modlitby na klíně, ještě měla nad nimi ruce sepjaté, ještě pohybovala rtoma, jako by se modlila, ale oči a mysl bloudily jinde.*‘‘[73]

V závěru se Florik stává takovým, jakým by ho Anežka chtěla mít, nebo náhle vyhovuje jejím etickým představám. Morální hodnoty, které z textu v závěru vysvítají, nejsou ale v souladu se zvykovou, pasivně přejímanou představou bezúhonného či charakterního člověka. Florik zabíjel, ale také poskytoval ochranu a bezpečí své bandě. Vlastně se za něj svým způsobem obětoval, i když peníze sám nepotřeboval, jako se Anežka obětovala pro něj. V tomto světle jejich kolektivní sebevražda není zavrženíhodná, i přesto, že stále představuje smrtelný hřích. Anežka silně důvěřuje v boží milost. Skoro jako by byla pyšná na to, co ze zhýčkaného chlapce „udělala‘‘, ačkoli lidé by to samozřejmě nedocenili. Ona však doufá, že Bůh pro Florikův přerod bude mít pochopení: *„Tito lidé, kteří mají kámen místo srdce v prsou, nebudou tě soudit, nesmějí tě zavraždit...ty se utečeš k vyššímu soudci, a já půjdu s tebou, abych ta, za tebe orodovala.*‘‘[74]

[73] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 105
[74] Tamtéž, s. 142

5.1.6 Přesah do jiného příběhu

Povídka může svými specifickými rysy a jedním z hlavních motivů připomínat neméně známý záhadný příběh o Nikolu Šuhajovi, který byl označován jako loupežník. Po světě je známý jako koločavský zbojník, který bohatým lidem bral a chudým dával. Jeho příběh začíná sběhnutím s války, kdy se společně se svým přítelem schovává uprostřed lesů v malé chaloupce, kterou obývá čarodějnice společně se svými dvěma dcerami. Ta jim chce dát své dcery za ženy a oplátkou jim bude odolnosti vůči všem střelným zbraním. Proto jim namíchá zázračný nápoj. Avšak Nikola se sňatkem nesouhlasí a odmítá, aby si dcery vzali. Díky své moudrosti a odvaze čarodějnici přelstí a usmrtí. Posléze oba utíkají zpět do Koločavy, avšak nemohou se vrátit přímo do vesnice, jelikož je na ně vydán zatykač. Nikola se ukrývá v lesích. Do toho všeho je zamilovaný do dívky Eržiky a touží po tom s ní být. Tomu však nepřeje její otec a bratr. Nikola je umluví, na oplátku jim přinese peníze.

Nikola však začne společně se svými přáteli přepadat lidi. Vina jde na jeho vrub, nikdo ostatním nemůže nic dokázat. Postupem času je na něj vydán zatykač. Jednou se četníkům Nikolu podaří chytit, avšak Eržika podplatí jednoho z četníků, který Nikolu pustí. Místní policie si již neví rady. Rozhodnou se ho získat skrz jeho přátele, kterým on věří. Společně s Nikolou je podveden i jeho mladší bratr Jura. Oba jsou zabiti sekerami.

Svým jednáním a činy mi Šuhaj připomíná právě Florika. Jehož jednání se téměř nelišilo od chování Nikoly. Jejich cílem nebylo zabíjet nevinné lidi. Oba toužili po bohatství, a především po zabezpečení rodiny. Do příběhů obou hrdinů se mísí tajemné prvky, které text činí napínavými a čtenářsky atraktivními. Florik byl natolik obratný, že ho nezasáhla žádná kulka, magie v tom nicméně nebyla. Jen jeho zdatnost a vychytralost vůči četníkům a také velká oddanost pašířské bandě: „*Žádní kulka ho netrefila, z čehož mnohý soudil, že je „fajksem‘‘ nebo „festem‘‘, však ono to beztoho jiné nebylo.*‘‘[75]

Za zmínku v rámci podobnosti obou příběhů stojí také ženy obou zbojníků. Každá z žen je jiná. Šuhajova Eržika milého brání a bezmezně miluje i přes všechny strasti, odloučení, a dokonce i přes to, že se zamiluje do četníka, jehož je milenkou. Četníkům lže, aby Nikolu uchránila před smrtí. Aktivně se nepodílí na krádežích, nemá s tím de facto nic

[75] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 128

společného. Když na ni četníci požadují informace, kde se Nikola ukrývá, zdali přepadá lidi, neřekne nic. A pokud četnictvo něco ví, nikdy se jim to nesnaží vyvrátit.

Naopak Francka, manželka Florika, je žena, která nemá v srdci kousek lásky a vděku. V jejich svazku nebyla láska nikdy. Manželství a celý život Francky stojí na vnějším zdání. Manžela podporuje v pasířství jen z důvodu, protože chce žít v přepychu. Lže četníkům, aby zachránila vlastní čest. Ve chvíli, kdy četníci poznají, že je Florik hejtmanem pašířů, snaží se Francka z celé situace vymluvit, dokázat svou nevinnost. Předstírá, že o ničem nevěděla: „*Klesala z mdloby do mdloby, válela se na zemi a mezitím prosila a křičala, proboha jen aby jí vrchní uvěřil, že je ve všem tom nevinna, co si lidé o jejím muži povídají.*“[76]

V povídce se objevuje motiv zakrvácené košile, kterou musela Francka přepírat. S tímto motivem se setkáváme také v příběhu o Šuhajovi: „*Začala hned plačky vypravovati, že Florik s diunými lidmi v noci domů chodíval a ráno že byli titam; že jí ze svých cest drahé věci nosíval, ale za to že musela potajmu jeho krvaué prádlo zapírat, aby se prý lidé nedověďali, že se až do krve sepral.*“[77]

5.2 Černá divizna

Poprvé vyšla povídka v časopise Osvěta v roce 1887. Během následujících vydání došlo pouze k menšími stylistickým úpravám.

Povídka vznikla na konci autorčina tvůrčího období a čtenář může mít dojem, že se zde Karolina Světlá snažila sumarizovat, co se dozvěděla o tamějších kouzelnících, bylinkářství a magii.

Dalším výrazným rysem je skutečnost, že povídka místy odkazuje na biblický příběh o vzpouře andělů. Díky tomuto motivu a Kosmově touze po absolutním poznání se zde autorce podařilo vytvořit verzi jakéhosi ještědského Fausta, jehož vědním oborem je právě tradiční léčitelství a bylinkářství, které v textech často autorka označuje jako „pomahačství“. Zároveň i zde Světlá uplatnila svůj typický motiv, kterým je nezištná dívčí láska vzdorující nepřízni osudu. Zmíněná faustovská problematika a vůbec tajemný původ

[76] SVĚTLÁ, Karolina. O krejčíkově Anežce, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 131
[77] Tamtéž, s. 131

protagonisty jsou zřejmě důvodem, proč text někdy bývá označován jako romaneto. Svazek romanet vyšel v edici Leopolda Mazáče – *Romaneta z Ještěda II* (1932).

Podobně jako ve výše analyzované povídce *O krejčíkově Anežce* sleduje autorka i zde dvě dějové linie. Jednak se vyprávění soustřeďuje na tajemnou osobnost Kosmy a jeho léčitelskou praxi s odstínem černé magie. A poté se autorka věnuje milostnému příběhu mezi vrtkavým a podivínským mládencem, který se tak trochu proti svému přesvědčení ožení s mladou, andělsky půvabnou a z jádra dobrou dívkou. Světlá vykresluje překvapivý milostný příběh léčitele Kosmy, který se sice oženil, ale citové pouto k manželce nalézá až po náhlém prozření. V závěru textu a v souvislosti právě s hrdinovým prozřením se obě dějové linky protínají. Kosma upouští od plánu získat zpět andělskou podstatu svých předků a s ní i nesmrtelnost, načež v sobě probouzí lásku. Autorka jako by to textu vložila pedagogický vzkaz, že pravá nesmrtelnost tkví právě v ní.

V povídce jsou konfrontovány dva protikladné světy. Jedním je fantasmagorie protagonisty, který sní o tom, že se dostane zpět na nebesa, odkud byli svrženi jeho andělští předci. K tomu mu má dopomoci Borinka, která se stala jeho právoplatnou manželkou. On se jí ale nesmí ani dotknout, k vyvrcholení dochází ve chvíli, kdy si Kosma nandá rukavice při svatebním obřadu. Kosma potřebuje, aby Borinka utrhla černou diviznu jako čistá panna, to je hlavní důvod, proč si ji bere on. Jeho matka, které vlastně u Světlé připadla role dohazovačky, má samozřejmě důvody jiné. Tím druhým je svět Borinky, která je vykreslena jako typická hlavní hrdinka příběhů Karoliny Světlé. Charakteristickými rysy postavy je její nezištnost, sebeobětování, ale také nevšední krása, kterou lidé ve vesnici přirovnávají k nejkrásnějším květinám. Otázkou je, který svět nakonec zvítězí, tedy zdali Kosma zůstane věrný svým představám o odpoutání se od zemské hroudy, či zda náhodou nepodlehne lásce, což by pro něj znamenalo krach životního plánu. Hlavní protagonista si musí vybrat, zdali zůstane věrný vyššímu světu, což pro něj znamená svět andělů a kouzel, nebo se přikloní k světu nižšímu, jehož součástí je pozemské štěstí. Na povrch vyplývá, zdali není Kosma jakýmsi alternativním Faustem. *Goethův Faust v sobě nese touhu po poznání a moci.*[78]

[78] MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl 2.* Praha: Odeon, 1988, s. 294

5.2.1 Tajemství Kosmova původu

Na počátku povídky autorka zmiňuje původ kořenáře Kosmy. Po celém širém kraji byla Kosmova rodina známá jako rodina podivínská. Kosma zdědil po otci nejen krásu, ale také rodinnou tradici v oblasti magie a čar. S Kosmou a jeho rodinou je spojen podivný příběh. Podle pověsti byl první Kosmův předek anděl, svržený z nebes. Důvodem jeho pádu byla určitá revolta či hřích a rozpínavost, kterou se chtěli vyrovnat samotnému Bohu. Společně byl s dalšími anděli svržen do samotného pekla, takto je to popisováno v Bibli. Avšak on jediný se stihl při pádu zachytit o vysokou horu, jejíž název zní Ještěd. Obával se pustit, protože měl strach o svůj život. Sotva se ale země dotkl, získal veškeré lidské emoce, stal se stejně slabým, strachujícím a smrtelným. Bůh, který to viděl, se slitoval nad jeho životem. Připustil, že byl svržený anděl potrestán dost, když s pádem získal také všechny lidské vlastnosti a z anděla se stal pouhým smrtelníkem.

Za života Kosmova otce se nikdo nezajímal o jejich rodový původ. Otec sám působil tajemně, až téměř zamlkle. Lidé ho považovali prostě za podivného člověka. Kosma po svém otci zdědil nejen praktiky, ale také nevšední krásu.[79]

5.2.2 Životní styl na horách, bylinkářství a mudrlantství

Povídka *Černá divizna* se odehrává převážně v ještědských lesích a horách, lidé žili „*jako teď na samotách*.“[80] Příběh je vystavěn na kontrastu tohoto osamělého živobytí v horách a sousedského, harmonického života v údolí, odkud pochází také budoucí nevěsta Borinka. Hory jsou popisovány spíš tajemně, což nám nepřímo charakterizuje hlavního hrdinu.

Vypravěčka čtenáře seznamuje s místními lidmi na samém začátku. Charakterizuje obyvatele Ještědu jako lid laskavý. Jednání krajanů odkazuje na Písmo svaté. Druhým odstavcem dochází ke zvratu, autorka rozhodla prozradit celou pravdu o místním obyvatelstvu. Mezi lidmi milými, obětavými, a především věřícími se nachází i lidé, kteří mudrují a pokládají si otázky, na které neexistují odpovědi. Dokonce zkoumají boží plány a důvody, to může představovat určitou pýchu v představě, že do božího úradku mohou proniknout a porozumět mu. Staví se vlastně na úroveň samotného Boha: „*Stále jen*

[79] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 442
[80] Tamtéž, s. 440

zkoumali, proč bůh stvořil svět ten tak a ne raději jinak, hádali, na který asi v roce den položil poslední soud, hloubali bude-li odbýván podle zjevení sv. Jana, a podobně rýpali do nekonečna. Krátce, pořád se vtírali tomu věčnému vládci do jeho tajností, ,,bažovali si'', že nás vede životem tím po dráhách nevyzpytatelných, a chtěli, aby byl každý jeho úmysl před nimi až do posledního stínu zjevný.''[81]

Některé uvažování místních obyvatel je podle vypravěčky možné označit za naivní a používá pro označení člověka spojení „*lidský červ*''[82], který žadoní u samotného krále nebes: „*Nechtěli tomu nikterakž připustiti, že nám jest právě tolik o vyšších věcech známo, co nám lze tím rozoumkem naším chápati, a nejeden vrtal, hloubal a dobýval tak dlouho, že se z toho přemyslil a věk svůj pak v těžkomyslnosti skončil*.''[83]

Po celém širém kraji se říkalo, že tito pomahači byli velmi zdatní v umění a vědách. Uměli si poradit s banální nemocí, ale i s život ohrožujícím onemocněním. Ostatním lidem radili zcela zdarma, nepožadovali žádné finanční odměny. Byla by ztracena účinnost magie a prostředek by posléze nenabyl výsledku. Nejčastěji venkované navštěvovali pomahače Kosmu z důvodu, že si přáli navázat kontakt se svými nebožtíky. Bylo však zapotřebí splnit určité podmínky: „*Měl-li to umožnit, bylo k tomu potřebí vlasů jejich i vlasů oněch, které bylo nutno obzvláště přesně seřaditi, aby nebylo ni na té ni na oné straně o chloupek více či méně, a velmi umělým způsobem splésti, než k žádanému úkolu se hodily.*''[84]

Jiní zase toužili po tom, aby byli jejich nepřátelé potrestáni. Bylo tomu také zapotřebí spousta opatrnosti. Pomahač musel odpočítat zrnka soli, otrhat hroty z hlaviček bodláků, vymačkat šťávu z kopřiv. Velmi také přicházeli lidé s prosbou, zdali by mohli vidět, jak se daří jejich příbuzným, kteří pobývají daleko. V tomto případě bylo potřeba dalších květin: „*Tu zas bylo přikázáno chmýří z pampelišek do výšky rozfouknouti, nato do jednoho sebrati a pak teprve rozemnouti s jinými léky do prášku, který zbystřil zrak tomu, kdož jej dle předpisu v jistou hodinu a jistým způsobem požil, v té míře, že viděl pak ve snu navlas, koho viděti si přál.*''[85]

[81] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 439
[82] Tamtéž, s. 439
[83] Tamtéž, s. 439
[84] Tamtéž, s. 466
[85] Tamtéž, s. 466

Mezi spoluobčany byli tito lidé považování za neznabohy, kteří svou léčivou sílu tvoří právě na špatných slovech vůči Bohu. To nebylo pravdivé, při vyřknutí zaříkávadla a zaklínadla nebrali boží slovo nadarmo: „*Někteří prý dokonce za to mají, že smrtí s námi vše pojednou a navždy se skončí; ale nelze mi víry tomu přidati. Povahuji, že to jen takové od lehkomyslníků lidí nařknutí, jehož se zlé jejich jazyky pro nic za nic dopouštívají, když je začínají svrběti*.[86]‘‘

V následujících pasážích začíná vypravěčka tyto „mudrlanty‘‘ omlouvat. Jejich potřeba uvažování nad nadpozemskými věcmi má své pochopitelné důvody, především v dřívějších dobách žili horalé téměř osamocení v horských chaloupkách a uprostřed hlubokých lesů. Mnohdy docházelo k tomu, že se sousedé po dlouhou dobu neviděli a několik měsíců nebylo s kým promluvit: „*Jak neměla naše horáky v této odloučenosti pak napadnouti chuť za nimi se pustiti v naději, že se snad přece s nimi dostanou k brance zlatých do nebes vrat, že se jim podaří pootevříti si ji.*‘‘ [...] „*Čím méně se jim ale tato výprava ve skutečnosti dařiti chtěla, tím horlivěji se nepřestávali o její provedení pokoušeti v myšlenkách, totiž hleděli si k tomu dopomoci – skoro jest mi to stydno říci – čárami*.[87]‘‘

Vztah nejvyhlášenějšího pomahače Kosmy nebyl k ostatním přívětivý. Byl spíše odtažitý, pokud nemusel, tak se neukazoval. Aktivně pracoval se starými esoterickými, alchymistickými či náboženskými texty, autorka neuvádí, zdali pracoval i s texty křesťanskými: „*Přišel-li někdo k němu na poradu, nikdy sám dříve nepromluvil, každý ho musil osloviti. Jak slyšel, co příchozímu schází, již sáhl bez dalšího rozmýšlení na poval pod stropem, kdež měl celé stohy plátěných pytlíků jeden vedle druhého narovnaných a plných nejrozmanitějších lístečků, květů, kořínků, zrníček.*‘‘[88]

Důležitou roli v povídce sehrává tamní příroda a především využití květin. Podivné bylo, že se květinám u nás ve studených ještědských horách velmi dařilo. Toto ale nejsou ještědské květiny – viz níže. Právě skály pomáhali slunci při ozařování květin. Tvořily okolo nich téměř živý plot, který je ochraňoval před všemi přírodními jevy. Všechny květiny byly využity na masti, které si Kosma sám vyráběl. Jejich odběr byl opravdu vysoký, doručoval je i do blízkých apatyk.

[86] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 439
[87] Tamtéž, s. 440
[88] Tamtéž, s. 441

Název *Černá divizna* je pro povídku stěžejní, označuje jednu z tajemných květin, které rostou v ještědských horách. Podle Kosmova tajemného pergamenu ji musí utrhnout panenské ruce, aby byla zachována její kouzelná moc a síla. Borinka není andělem na zemi, ale jejích rukou se nikdy nedotkl muž. Proto se může Kosmovi vydat pro onu magickou květinu. Podle pověsti musí černou diviznu utrhnou dívka levou rukou a těsně nad samým kořenem. Levou rukou musí také květinu předat tomu, kdo ví, co s ní bude činit, taktéž do levé ruky. Tím neztratí svou magickou sílu.

S magií a Kosmovým řemeslem velmi úzce souvisí jeho původ a také domov, kde po celý život vyrůstal a pracoval. Chalupa stále stojí na místě, kam dopadl jeho andělský předek, když ho bůh srazil z nebes. Okolo domu je zahrada, kde to kvete snad všemi barvami. Některé z květin jsou pro obyčejného smrtelníka zcela neznámé. Světlá pracuje opět s motivem tajemna. Podle pověsti byly květiny v minulosti vypěstovány ze semen květin, které pocházely z daleka. Autorka přímo jmenuje Svatou zemi: „*Vždyť byly vypěstovány ze samých takových semen, která pocházela až z daleka, ze zemí cizích, kde vše jiné než u nás a slunce tak tuze praží, že se tam rodí místo lidí jen samí mouřenínové, v nichž prý není duše nesmrtelné.*“[89]

Autorka slučuje postavu Kosmy s kouzelnickými předměty, jako je lesknoucí se zlatý kotlík, starodávné knihy a další nástroje potřebné pro jeho umění. Kotlík, se kterým Kosmas pracuje denně má magickou sílu. Připravuje v něm své léčivé lektvary.

5.2.3 Postava Borinky

Do příběhu postupně přichází další velmi důležitá postava, která je kontrastní vůči hlavní postavě Kosmy. Její podoba je přirovnávána k dívce s andělskou podobou. Borinka je velmi krásná, povídka její krásu přirovnává ke květinám. Zrozená v ještědském údolí, mezi nejkrásnějším kvítím, které jí vtisklo do tváře nadpozemskou krásu. I když pochází z bohaté rodiny a rodiče mají pouze ji jako jediné dítě v rodině, nechová se Borinka pyšně. V srdci si ale nosí jedno velké tajemství. Tedy, pouze ona si myslí, že je to tajemství, ale všichni v jejím okolí dobře tuší, co krásnou Borinku v hloubi duše trápí. Nemá totiž oči a slova pro nikoho jiného než pro Kosmu. Zároveň ho vnímá jako nadpozemskou bytost, zcela

[89] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 442

obdivuje jeho krásu. Vrcholem vnímání dokonalosti ke Kosmovi je situace, kdy se vydá do lesa pro černou diviznu. Přeje si, aby byl šťastný a dokáže kvůli tomu obětovat svůj vlastní život: „*Jak slouží slunce dnu a měsíc noci, tak bych chtěla sloužiti na horách Kosmasovi. Nemá bůh krásnějšího člověka, jimiž lidem tak tuze pomáhá. Nikdo nedokáže, co dokáže on. Každý si o něm povídá. Znají ho i v Praze. Nikdy jiného nebudu.*“[90]

Borinka působí také velmi chytře. Z jejího chování by se dalo říci, že se snaží získat srdce Kosmy skrze jeho největší vášeň, květiny: „*Vidí-li Kosmasa, kterak přichází s hor a zaměřuje vedle našeho na pěšinku kolem potoka, ihned vezme háky s konvemi na ramena a také si na pěšinku vyjde. Ale nikdy bez hrsti květin ve fěrtochu. Rozškubává pak jednu za druhou a sypá lístky z nich na cestu, po níž se Kosmas za ní ubírá.*“[91]

S tím souvisí i využití detailního popisu svatebních šatů nevěsty a práce s motivem květin. Na čtenáře to může působit dojmem, že se snaží o to, aby se Kosma zamiloval do Borinky. Květiny by mohly být prostředkem k vyvolání Kosmova zájmu vůči jeho nevěstě: „*Nesla se Borinka skutečně jako anděl v růžové damaškové šněrovačce, samá bílá krajka, s věncem květinovým ve vlasech jako zralá pšenice zlatých.*“[92]

Borka do příběhu přináší také typické rysy ženské hrdinky děl Karoliny Světlé. Za zmínku stojí především vnímání pojmu láska a naplnění manželství. Borinka netouží po lásce od Kosmy, neočekává ani, že by někdy mohla získat jeho náklonost a srdce. I přesto všechno se projevuje její obrovská a nezlomná odvaha. Světlá se opět snaží ženskou postavu vykreslit jako bojovnici, která má určitý nadhled nad svým osudem. Ten si dokáže udržet během celého vyprávění příběhu.

Na samý závěr povídky vrcholí jednání hlavní ženské postavy. Borinka nechce porušit slovo, které Kosmovi dala, když odcházela do lesů pro černou diviznu. I při pádu ze skály stále myslela na květinu a držela ji v levé ruce. Přeje si, aby si ji Kosma od ní vzal také levou rukou. Obětovala by svůj život pro magickou moc květiny. Autorka Borinku nenechá zemřít, naopak je opět vyzdvižena Kosmova magická síla: „*Byl přec jen jak náleží dovedným kořenářem, balzám jeho se skvěle osvědčil, Borinka otvírala volně oči*.“[93]

[90] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 447
[91] Tamtéž, s. 459
[92] Tamtéž, s. 459
[93] Tamtéž, s. 476

5.2.4 Postava Kosmy

Ústřední postavou povídky *Černá divizna* je Kosmas. Autorka ho představuje jako: „*nejvyhlášenějšího za oné doby pomahače a zaříkávače, jenž si přezdíval jako jeho soudruzi zcela nevinně kořenář.*“[94] Jeho tvář je nadpozemsky krásná, ale výraz ve tváři, kterým se dívá na lidi není již působivý: „*Z jeho přibledlé chmurné tváře, na jejímžto čele obočí černé a husté jako aksamít se sbíhalo v jedinou čáru nad jeho zrakem, obyčejně sklopeným, ale když ho pozvedl, jako řežavé uhlí palčivým, vyčetl mnohým neomylnou podobu s oním vyvržencem nebes*“[95] *[...]*

Výraz vykresluje hrdého a sebejistého člověka, ze kterého mají krajané spíše respekt a vyhýbají se mu. Stejně tak i Kosmas nestojí o žádné vztahy s ostatními lidmi. Nechodí za zábavou, na bohoslužbě se objeví jen výjimečně a zůstává stát pouze v síni. Mnozí z toho samozřejmě odvozují, že má důvod, proč se nepřiblížit k oltáři.

Ve svém léčitelství spoléhá pouze na kouzla a magii. Návodem jsou mu důležité knihy, které shromažďuje v komůrce uvnitř obydlí. Nikdo z běžného obyvatelstva si nedovede představit, jak takové knihy mohou vypadat. Autorka čtenáři v povídce poskytuje také detailní popis knih, se které Kosma využívá: „*Byly totiž komory plny knih do černé kůže vázaných, na deskách s červenými jako krev nohami muřími.*“[96]

I přesto, že k němu lidé chodí pro rady, moc toho Kosmas nenamluví. Do jisté míry může působit povýšeně. U pacientů požaduje, aby se mu o rady téměř prosili. Jediná slova, která je schopen říct druhým, jsou pouze tajemná zaklínadla. Nikdy se u něj nikdo nezdrží po delší dobu. Nedbá na postavení lidu, který k němu přichází, zdali to je bohatý sedlák či chudý žebrák. Ke všem se Kosmas chová bez rozdílu. Nicméně se lidé mohou zcela spolehnout na jeho slova. Jeho výjimečností je absolutní neomylnost, kterou se mu nikdo neodvážil vyvrátit. Každý důvěřuje slovu pomahače: „*Každý, kdo se mu svěřil, mohl býti zbaven, a dosud se ještě nikdo nenaskytnul, kdo by jej byl usvědčil, že se zmýlil, ač by byli mnozí lidé, kdož mu jeho slávy nepřáli a nad jeho vypínavostí se mrzeli, tuze rádi tomu bývali.*“[97]

[94] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 441
[95] Tamtéž, s. 443
[96] Tamtéž, s. 445
[97] Tamtéž, s. 441

Kosmas je v určitém pohledu velmi odvážný muž. Nebojí se odebrat do neprozkoumaných koutů ještědských lesů, jako jsou nejvyšší vrcholky hor, staré lomy či hluboké studně. Obyvatelé kraje se těmto místům vyhýbali a vyhýbají i ve dne. Kosmas je podivím, vydává se do nich primárně po nocích. V ostatních to samozřejmě vyvolává nespočet otázek, na které neexistují žádné odpovědi. Naopak v nich utvářejí otázky ohledně smrti. V těchto chvílích odkazují na Boha, který je musí ochránit před jakoukoliv nepříjemnou událostí.

S postupem času dochází k vnitřní proměně Kosmy, které se však hlavní hrdina silně brání. Viditelné to je na dvou odlišných situacích. První z nich je chvíle, kdy Kosmas souhlasí s matčiným návrhem na svatbu. Ve sňatku s Borinkou vidí především zisk, který vede k dokončení jeho tajemného lektvaru nesmrtelnosti. Postupem času se ale jejich vztah začíná proměňovat. Kosmas začíná vnímat, že se Borinka snaží být v jeho domácnosti nápomocná a že ho má opravdu upřímně ráda. Z chladného a nevrlého muže se začíná vyvíjet člověk mající city i vůči ostatním lidem, nejen vůči sobě samotnému. Vrcholem jednání postavy je strach, který cítí o svou manželku. V tuto chvíli se proměňuje charakter celé postavy. Najednou před čtenářem stojí muž, který nemyslí pouze na sebe a své dobro, ale především cítí strach o svou manželku. V následujících ukázkách nastává zásadní zlom povídky, kdy si Kosmas uvědomuje, že Borinku opravdu miluje. Předchází tomu onen osudný moment, kdy se Borka rozhodne vydat do lesa pro vzácnou černou diviznu: „*Plála za ní obloha jako rudé zlato a svahy hor u jejích nohou zahalovaly se víc a více bělavými výpary, jež z údolí již zatemnělého, zaroseného k nim vystupovaly. I zdálo se mu, jako by stála na oblacích a nad ní se otevíralo nebe, čímž navlas se podobala světicím na obrázcích, které přinášejí poutníci ze zázračných míst.*“[98]

„*Ty se tam chceš vydati? zvolal, ač nebyl ani chvíli o tom pochyboval. Ale teď zbledl i on a sklopil hluboce oči k zemi*“[99] *[...]*

Závěr povídky je postaven na spoustě paradoxních a neočekávaných situací. Kosmas se vydává do lesa najít Borinku, která se už dlouhou dobu nevrací. V tu chvíli je patrné, že se do ní Kosmas zamiloval, jelikož postava vychází ze stereotypního jednání. Učiní něco, co možná neočekává ani on sám. Po celý příběh může působit jako zcela bezcitný člověk, který

[98] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky.* Praha: SNKLHU, 1955, s. 468
[99] Tamtéž, s. 469

žije jen pro své čáry a kouzla. Jediný, kdo ho zcela učaroval byla Borinka a on v závěru netouží po ničem a nikom jiném. Je zcela rozhodnutý vzdát se proto svých priorit a odmítá na tomto světě zůstat bez Borinky. Odmítá z tohoto světa odejít a získat nesmrtelnost, protože dívčina láska a její štěstí je pro něj najednou tím nejdůležitějším: „*Již neuvažoval, co činí a čeho se vzdává nejen nanovo pro celý rok, nýbrž na věky věkův, nepřijímal divizny, kterou se snažila mu podati, nevšímal si, že jí z mdlé ruky vypadla a že jí rozšlapuje, pozdvihl hlavu její k sobě a políbil ji v ústa. Při to se mu zdálo, že pije z pramene té pravé nesmrtelnosti – do jiné, která se neprýští z lásky, z její to lásky, že pranic není. A takový vyhlášený čaroděj to musil přec věděti.*“[100]

5.2.5 Zobrazení silné mateřské lásky

V Kosmově životě hraje jednu z nejdůležitějších rolí jeho matka. Jednou z jejích snah v kraji maskovat Kosmy podivné chování. Svého syna bezmezně miluje a je na něj velmi pyšná. Jediné, co ji trápí je jeho léčitelství. Obává se totiž černé magie, kterou syn zřejmě pěstuje. Do jisté míry se ale svého syna bojí, nesmí se ptát na magii, nesmí se mu při práci dívat pod ruce, protože vším tím by kouzlo ztratilo svou sílu. I tak má ale matka ke svému synovi silné mateřské pouto. Touží po jeho štěstí a lituje, že čarodějnické knihy nespálila dříve, než si jich Kosma stačil všimnou. V hloubi duše totiž ví, co je jeho hlavním údělem zde na zemi. Je přesvědčena, že je to není léčitelství, ale manželství a založení rodiny.

Matka se marně snaží přijít na to, jak Kosmu zachrání ze spárů magie. Pokouší se ho nasměrovat na správnou životní cestu, za kterou považuje křesťanství. A především také zmiňované manželství, které by syn sám nikdy nevolil.

5.2.6 Odkazy

Nejzásadnějším projevem intertextovosti představuje jméno hlavního hrdiny Kosmy. Je možné, že jeho jméno autorka převzala od českého kronikáře Kosmy, žijícího na přelomu 11. a 12. století. Za jehož dílo, které poprvé popsalo dějiny Čechů, považujeme Kosmovu kroniku.

[100] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 477

Karolina Světlá při psaní této povídky využívá klasické lidové motivy, zde například zmiňuje postavu polednice. Ta je v 19. století použita i u spisovatele Karla Jaromíra Erbena: „*Ozývalo se to teď v sednici, jako když naříká matka, které unáší polednice jediné dítě její.*“[101]

V povídce jsou zmíněny křížové výpravy: podle rodinné pověsti přinesl Kosmy předek kouzelné knihy až ze samotného Jeruzaléma, kam se vydal společně s rytíři, aby ochránili Boží hrob. Vojsko tam pobylo několik let a z výpravy si zpět přinesli pergamenové listy. Tyto listy se naučil nejdříve ve Svaté zemi, posléze je přeložil do českého jazyka. Právě ony listy využíval Kosma ke své každodenní činnosti.[102]

5.3 Námluvy

Povídka *Námluvy* byla vydána poprvé v roce 1872 v časopise Osvěta. Součástí svazku *Kresby z Ještědí* vyšla povídka pod záštitou Laciné knihovny národní v roce 1880.[103] Autorka i v případě této povídky čtenáři detailně popisuje ještědské prostředí a tamní obyvatelstvo. Seznamuje ho s jednáním ještědského lidu, které je většinou ovlivněno pověstmi či jinými pověrami. Stěžejní je pro povídku téma životní události, tu zde představuje svatba. Hrdinové prožívají těžké nástrahy, které se jim staví do života a oni se s nimi musí patřičně poprat. Karolina Světlá proniká ho duše hlavní hrdinky a vykresluje její vnitřní duševní pochody.

Objevuje se zde problematika nevyznané lásky mezi dvěma hlavními postavami Cilkou a Havlem, ale také existence řady signálů v rovině dívčiny každodennosti. Podle Havlova chování mu není Cilka lhostejná a některým jeho chováním to může být čtenáři patrné, např. pomoc se senem, úcta Havla k opovrhovanému otci Cilky. K rychlejšímu vyjádření Havlových citů posléze napomáhá připravovaná svatba.

Povídka je netradiční svým úvodem, který začíná *in medias res, tzn. pouze prostřednictvím gramatických kategorií k ženské postavě.*[104] Čtenář se o mladé dívce dozvídá až na základě konfrontace postavy s prostředím: [...] „*a která holka často takovou cestičku*

[101] SVĚTLÁ, Karolina. Černá divizna, In. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 444
[102] Tamtéž, s. 446
[103] Tamtéž, s. 537
[104] JEDLIČKOVÁ, Alice. O konkurenci aktuálního a gnómického časoprostoru Karolina Světlá: Námluvy, In: *Česká literatura*, Vol. 50, No. 5 (2002), s. 489. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686784?seq=1

šlape, zajisté za vdovce se dostane. Ach jen ne za vdovce! kdykoli prý mladou ženu za ruku vezme, nebožka za nám se objeví a prstem zvadlým ji zahrozí.‘‘[105]

Pro úvod autorka využívá nejprve pohled z vnější perspektivy a postupně přechází do vnitřní. V rámci vnější perspektivy je si čtenář schopen představit hlavní scénu, která je dominantní pro celek příběhu: cesta dívky po podzimním horském kraji. Vnitřní pohled je spojen s dívčiným bezprostředním prožíváním, kterému podléhají dívčiny názory na vlastní životní situaci.

Typickým rysem pro tuto povídku je zobrazení hrdinky nejprve z vnějšího pohledu, na což navazuje volná charakteristika samotné postavy Cilky. Autorka zpočátku píše pouze o „něčem‘‘, co dívka nese v šátku, poté postupně rozkrývá informace o tom, že dívka je družička a nese v šátku větvičku rozmarýny, která je pozváním na svatbu pro ženichovu družbu.

5.3.1 Tamní obyvatelstvo a okolí Ještědu

Pro povídku *Námluvy* využila Karolina Světlá svého talentu pro popis. Již první větou přenese čtenáře přímo do vesnického prostředí, otevřeně pohlcuje čtenářovy smysly. Vykreslena je podhorská příroda, jejíž popis na čtenáře může působit téměř líbezně a idylicky. Protikladem tomu může být povídka *Černá divizna*, kde autorka pro zobrazení kraje využívá spíše ponuré, až téměř tajemné popisy.

V některým pasážích se objevují rysy apostrofy, kdy hlavní ženská postava Cilka promlouvá k rodné krajině. V tomto případě se jedná o potůček, jemuž závidí jeho svobodu při rozhodování. Slovy Alice Jedličkové: „*se potůček stává ilustrací pohybu postavy, atributem krajiny i metaforou nezávislého bytí*.‘‘[106]

„*Ach ty potůčku jasný, kterýžto tam z hor pospícháš a zde mezi kvítím hrčíš a bubláš, tobě jest ovšem hej! Tak jako tobě již nikomu jinému na světě se nedaří. Nikdo v ničem ti nebrání, do ničeho tě nenutí; běžíš si vesele, kudy ti libo, všude, kam si zaměříš, rádi tě vidí a starost také nikdy žádnou nemíváš.*‘‘[107]

[105] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 160
[106] JEDLIČKOVÁ, Alice. O konkurenci aktuálního a gnómického časoprostoru Karolina Světlá: Námluvy, In: *Česká literatura*, Vol. 50, No. 5 (2002), s. 491. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686784?seq=1
[107] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 160

Svůj spisovatelský talent využívá Karolina Světlá také v případě zobrazení Havlova obydlí. Čtenář si detailně dovede představit typické vesnické stavení 19. století. Jak vypadalo tradiční zbarvení domů, jakými vzory byly domky pomalovány a vyzdobeny. V některých pasážích Světlá líčí vzhled vybavení chalupy. V následující ukázce je konkrétně popisována almara: „*Zblízka je teprve vidět, že mají u truhlářů tuze pěkný domek. Lišty jsou bílé, stěny prorůžovělé a obliny tmavočervené, jak to do té nynější módy teď všude na horách malují. Okolo oken u sednice pse se růže, ještě na ní bůhvíco poupat polorozkvetlých, a v kraji zajisté po růžích nikdež památky.*“[108]

Autorka rovněž detailně popisuje složení dobytka na Havlově statku. Lze z jejího vypravování rozpoznat, že Havlova rodina je bohatší než ostatní lidé ve vesnici. Autentičnosti dopomáhá detailní charakteristika vzhledu zvířat: „*Jde okolo chléva; tři krávy se na ni ohlédnou, jsou kulaté a strakaté jako kraslice.*“[109] *[...]*

„*Jen holubi jsou venku a klubají za stavením v rozhorech zrní, všickni jsou bíli jako padlý sníh, a na dvoře chodí několik slepic za kohoutem. Je jako bažant, samé zlaté a červené peří.*“[110]

Děj povídky se odehrává na konci letních měsíců. Nechybí detailní popis rozkvetlých květin a teplého vzduchu. Krajina je zalitá slunečními paprsky. Obloha je blankytně modrá, bez jediného mráčku. Je vidět na celý širý kraj, ve čtenáři to má evokovat představu počasí jako v květnu, na prvního máje. Rostliny pučí a kvetou do barevných květů. K letnímu počasí neodmyslitelně patří deštíky, které osvěží vyprahlou půdu. Tráva se zazelená a získává novou chuť k životu. Zvířata se vyhřívají na slunci, ptáci se připravují na odlet do teplých krajin.

Důležitou roli v povídce hrají pranostiky, lidové představy, tradice a také náboženství. Podstatné je asi ovšem uvědomit rozestup mezi tím, jak věci vnímá Cilka a některé další postavy. Ti sice věří pranostikám, znamením, na osud, ale přístupem vypravěče, který je jen jednoduše reprodukuje, může vyznění textu být místy humorné. Ovšem Cilčina nereflektovaná důvěra v tyto formy zvykovosti má až naivní a humorný

[108] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí*. Praha: SNKLU, 1961, s. 176
[109] Tamtéž, s. 177
[110] Tamtéž, s. 177

charakter, např. v jednu chvíli chce zapálit svíčky Panně Marii, aby se od své náklonosti k Havlovi osvobodila.

Lidé jsou v kraji různí, navzájem se o sebe starají a zajímají. Nejdříve potkává ale mladou Cívkovou, která by Havla chtěla namluvit pro svou sestru. Myslí si, že Cilka se k Havlovi nehodí, protože je z chudé rodiny. V povídce představuje Cívková zápornou postavu, která se svým chováním a postavením zcela liší od postavy Cilky.

Ostatní lidé jsou k sobě vzájemně milí a obětaví. Bližší vztah k sobě mají lidé starší, kteří se znají již spoustu let. Z jejich dialogů jsou zjevné obavy se o úrodu, kterou by jim mohly spálit brzké ranní mrazíky: „*Copak dělá matka a co otec?‘‘ ‚pokračuje stařena‘. [...] Nebojí se letošní zimy? Mám před ní hrozný strach, nazdvihují houby kopečky, hýbají všude lesem. To budou asi námětě a mrazy jiskrnaté, trvám, že budou lidem až kosti drtit. Pozdravuj rodiče ode mne, zvláště pak matku, ať se přec přijde k nám zas jednou podívat, slyšíš?*‘‘[111]

Karolina Světlá svého skvělého talentu využila i při deskripci způsobu obživy místního obyvatelstva. Jelikož se jedná o horské prostředí, kvalita a kvantita potravin není vysoká: „*Kdo pekl třikrát do roka, za šťastného se pokládal; panovaly jen řípa a kroupy, děti dostávaly do školy jen po jednom kravském sýrku.*‘‘[112]

5.3.2 Pověrčivost

Povídka využívá tradiční pověrčivosti a zvykovosti, která je nakonec v souladu s tím, jak příběh dopadne, aniž by ho ovšem formovala. Havel si na závěr vybírá nevěstu z vlastní vůle. Možná citované pověry zrcadlí Cilčino tajné přání, které si, vzhledem k ekonomickému a sociálnímu rozdílu mezi mladými lidmi, není tak docela ochotná připustit. Sama se neodvažuje doufat v Havlovu lásku, a proto pověrám přikládá větší váhu. V případě této povídky má silný vliv na osud Cilky lasice kolčava. Při práci na zahradě na ni narazila a jejich zrak se setkal. Zvíře se chová poněkud podivně, jako by snad chtělo Cilce něco říct: „*Ku kterému stavení červená kolčavka přiběhne, tam jistě zakrátko štěstí se dostaví. Na tebe koukla, na tebe tedy štěstí čeká.*‘‘[113]

[111] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 174-175
[112] Tamtéž, s. 175
[113] Tamtéž, s. 168

Dívky se často v povídkách setkávají s nepřízní osudu. Touha po opětované lásce je silným motivem i v případě povídky *Námluvy*. Ženy věří ve vyšší sílu a dovolávání se boží pomoci. Existuje zde vzájemná provázanost mezi oběma těmito tématy.

Karolina Světlá se opakuje i při využití některých dalších námětů, jako jsou postavy pomahačů. S touto postavou se čtenář blízce setkává v povídce *Černá divizna.* Důležitou součást tvoří i v případě povídky *Námluvy.* Říkalo se totiž, že je některé dívky vyhledávaly dokonce i za účelem nabytí krásy a bohatství. Autorka zmiňuje příběh jedné dívky, která se z celého srdce chtěla vdávat, ale osud s ní měl jiné plány. Její matka se nemohla dívat, jak její jediná dcera trpí a vydala vyhledat pomahačku: „*Domakali se lidé, že chytila o Zelený čtvrtek asi žábu do nového roku proklubaného hrnce a do mraveniště ji zakopala, - rok nato že zas šla holka o Zelený čtvrtek ji vykopala a z ní dceři háček dala. Jak šla holka o Boží hod z hrubé, zavadila v sínce onomu boháči – byl to synek z mlýna – o levé rameno, a bylo to! Od té chvíle ji musil chtít a ona se mu zdála nejkrásnější.*‘‘[..] „*I poradila mi tedy, abych šla k zpovědi a přijímání, pak od kostelníka dvě voskové svíčky si koupila, dolejším je koncem zapálila, hořejším koncem před pannou Marií, k oltáři přimáčkla, přitom třikrát po třech zdrávasech se pomodlila a po každém třikrát opakovala:, Svíčičky ty voskové, svatá panno, obětuji své spokojené mysli, co ty chceš na nebi i na zemi, chce i bůh otec, i bůh syn, i bůh duch svatý.*‘‘[114]

Ještědský kraj má jednu velmi důležitou pověru, na kterou místní obyvatelé pamatují. Dívka dle místních zvyklostí nemůže jít na svatbu za družičku s ženichovým družbou, kterého by sama měla ráda a chtěla by se za něj provdat. Jejich manželství by poté nebylo šťastné a bezstarostné. Kvůli této pověře odmítá Havel rozmarýnu z Cilčiných rukou a diví se, že ji Verunka neupozornila na pověru. Havel po ni proto požaduje, aby se vrátila za Verunkou se vzkazem, že Havel jejímu snoubenci za svědka nepůjde: „*Krásnáť to věru prorokyně, když ani neví, že děvce se nikdy za toho nedostane, s nímž byla o svatbě za družici, a dostane-li přec, že s ním v žádné svornosti nežije!*‘‘[115]

[114] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 173-174
[115] Tamtéž, s. 184

5.3.3 Odkaz na náboženství

Dialogy postav jsou většinou tvořeny slovními obraty, které odkazují na víru v Boha. Lidé v ještědském kraji byli silně věřící. Věřili, že věci, které se jim stávají se dějí z nějakého důvodu a jsou jejich osudem, které pro ně Bůh připravil. Jeho jednání je nevyzpytatelné a nelze tušit, co si připravil.

Světlá pracuje často s událostmi, které jsou doložitelné v Bibli. Zobrazuje svátky jako jsou Vánoce a Velikonoce a opět odkazuje na Ježíše Krista: „*Nemůžeme nikdy vědět, milá holka, co nám přijde a na nás shůry sesláno bude, a to, co vím, pomůže tak jistě, jako že bůh byl ukřižován.*‘‘[116]

Seznamuje také čtenáře s důležitými náboženskými žánry, jako jsou modlitby, litanie a písně svaté. Vyjmenovává boží zástupce na zemi – papež, farář, kostelník. V rámci odkazu na Bibli se v povídce objevují postavy Adama a Evy. Jimž jsou přirovnávání snoubenci. Stará Boubelová, jedna z postav, vyjadřuje nesouhlas s tím, že Adam a Eva byli první křesťanský manželský pár. Dle jejího názoru to byli svatý Jáchym a svatá Anna. Ti spolu však nežili ve vzájemné celistvosti, tak je to popisováno v modlitbách. Podle Boubelové to byly pouze jen „nějaké‘‘ svaté věci, které ale už v modlitbách vysvětleny nejsou. [117]

Cilčina povaha je důsledkem dne, kdy se narodila, dívka je spíše tichá, ustrašená a nesebevědomá. Autorka ji srovnává s její matkou. Cilčina matka se narodila na Boží tělo, tito lidé mají dar spatřit světlo boží na Hod velikonoční a vánoční. Cilka bohužel tuto schopnost nezdědila. Důsledkem toho je, že se jí ve světě nechodí snadno.[118]

5.3.4 Svatba – významná tradice

Stěžejním motivem povídky *Námluvy* je průběh přípravy na nadcházející Verunčinu svatbu. Mladá dívka Verunka Adamova si má vzít za muže Honcka. Bohužel Honckův dědeček je velmi nemocný a slabý a z tohoto důvodu je potřeba, aby svatba byla co nejrychleji. Oba si moc přejí, aby se dědeček svatby zúčastnil. Svatební přípravy jsou proto velmi rychlé a komplikované.

[116] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 172
[117] Tamtéž, s. 176
[118] Tamtéž, s 164

Se svatebními přípravami se pojí velmi důležité tradice, které je nutné dodržovat: „*Pan farář již svolil; máme zejtra všecky tři ohlášky najednou, to je ti u nás mela!*“[119] Součástí svatby dříve byly tzv. ohlášky. Zpravidla se jednalo o tři setkání, kterých se účastnili snoubenci společně s farářem. Hlavním důvodem ohlášek bylo sepsání nejpodstatnějších informací, které se týkaly svatby. V prvním řadě se jednalo především o určení místa a času svatby. Nedílnou součástí ohlášek bylo také zjistit, zdali neexistují nějaká závažné důvody, které by bránily k uzavření sňatku. Příkladem takovýchto důvodů mohlo být odevzdání slova jednoho ze snoubenců někomu jinému, či dokonce zasnoubení s někým jiným.

Jeden z problému tvořil také nesouhlas rodiny s uzavřením sňatku. Tento problém byl v 19. století nejpodstatnější. Často se stávalo, že rodiče nesouhlasili se sňatkem. Důvodem bylo především sociální postavení ve společnosti. Svatba neznamenala pouze spojení dvou lidí, kteří ve většině případech milují, ale také získání jisté části majetku či finančního obnosu. Každá z dívek musela do manželství přinést určitý obnos majetku, na kterém se rodiny dopředu dohodly. Takovýto majetek se označuje věno.

Podle dochované literatury bylo v 19. století nemyslitelné, že by si snoubenky na svou svatbu oblékly již nošené šaty. Podle tradice by je v budoucnu nečekalo nic dobrého. Příkladem této situace je následující ukázka, kdy se Verunka vydává do města pro svatební šaty: „*Krejčíř zle slibuje, že mi do pozejtří ráno svatební šaty postaví; kdyby mi to nebyl tak svatě slíbil, musila bys mi teď prodat svoje, víš, ty nově, červeně metlované, kterés ještě na sobě neměla. Že bys mně to udělala? Vždyť snad také víš, že bych do smrti k ničemu kloudnému nepřišla, kdybych šla na oddavky v šatech již nošených.*“ [120]

Tradice, která se prolíná několika povídkami Karoliny Světlé je předávání rozmarýnu v novém bílém šátku s červeným a modrým fáborem. Podle tradice větvičku rozmarýnu předává nevěsta. Dívka přichází za nejbližším přítelem svého snoubence, zdali by se stal jeho svědkem. Svědek by na svatbu měl přijít s květinou připnutou na kabátě a bílým kapesníkem v levé kapse. V případě této povídky se této žádosti musí chopit nevěstina družička Cilka: „*Proto musíš ty za mne k Havlovi. Vyřiď mu pěkné ode mne pozdravení,*

[119] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 162
[120] Tamtéž, s. 162

tuhle rozmarii i s bílým novým tím šátkem mu odevzdej a žádej ho, aby co nejbližší přítel ženichův dojista se nám za mládence postavil.‘‘[121]

5.3.5 Postava Cilky

Postava Cilky je ze všech tří zmíněných hlavních hrdinek postavou, kde autorka nejvíce pracuje s jejím vnitřním stavem a jednání Cilky je založeno především na citech, kterým podléhá. Právě citovost je aspekt, který se v průběhu vývoje příběhu radikálně mění. V průběhu povídky vystřídá postava několik stavů – přání, touha, strach a úzkost, štěstí. Láska je v případě Cilky něco velmi nestálého a proměnlivého. Na začátku povídky je to i něco skrytého, a to nejen pro okolí, ale i samotnou postavu. Ovšem je to i něco dynamického a křehkého. Tím se podoba Cilčiny lásky výrazně liší od konstantní, neúhybné, sebeobětující se lásky v ostatních analyzovaných textech. U Anežky a Borinky je láska naopak neúhybná a nebojí se překážek. Cilka jako by si teprve v průběhu děje uvědomovala, jak moc Havla miluje a učila se za svou láskou stát, a to i v případě konfrontace s Cívkovou.

Karolina Světlá vtiskla postavě Cilky opakující se intenzivní vnitřní souboj. Text povídky přebírá přímo její myšlenkové pochody. Postava je samo o sobě velmi dynamická, tzn. často dochází ke změně rozpoložení. Z některých situací lze vyvodit, že Cilka má jistou *závislosti na autoritách a úporném lpění na obecném názoru.*[122]

Zajímavý je vztah Cilky s její matkou. Povídka matku vykresluje jako velmi inteligentní ženu, která se řídí svým přirozeným instinktem a životními zkušenostmi. Naopak Cilka je mladé děvče, které ještě životní zkušenosti nezískalo. Společně se vším tím ji chybí odvaha pro konání činů. Každé její hluboké zamyšlení je spojeno s reakcí těla. Nejedná se pouze o radostné či smutné okamžiky. Dívka se v tomto případě zastavuje a plně situace prožívá: upadá do trávy a pláče, sedá si, když ji Havel rázně odmítá. [123]

Ve svých úvahách nad sebou samou používá většinou téměř znevažující slova. Její hlavou probíhají pravidelně stavy strachu a úzkostí a je velmi citlivá. Tyto stavu překračují až do nočních můr. Důkazem tohoto znevažování může bát již výše zmiňovaná apostrofa

[121] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 163
[122] JEDLIČKOVÁ, Alice. O konkurenci aktuálního a gnómického časoprostoru Karolina Světlá: Námluvy, In: *Česká literatura*, Vol. 50, No. 5 (2002), s. 492. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686784?seq=1
[123] Tamtéž, s. 493

potůčku, na kterou navazuje odkaz na postavu: „*Ty hodně víš, kterak je chudobnému děvčeti, když zejtra jíti za družici s nejpřednějším v okolí hochem a dne mu donésti rozmarii*“[124] *[...]*

Nad každým svým jednáním se pečlivě rozmýšlí, zdali je to správné, jak dopadne a podává si řečnické otázky, na které neočekává odpověď.

Její vztah k Havlovi není pro prostředí, ve kterém se odehrává, specifické. Vzhlíží k němu téměř jako k Bohu. Váží si ho jako člověka, který se všemi ve vesnici jedná podle stejného měřítka. Nejvíce se to projevuje ve chvíli, kdy Havel pravidelně hovoří s jejím otcem. Ten pracuje ve vesnici jako hrobník. Někteří lidé na něj pohlíží odtažitě, někteří dokonce s odporem. Havel je jiný, a to je právě chvíle, kdy si k němu Cilka vytváří silnou emocionální vazbu: „*Ach, nejenže není ani pyšním ani potutelným, má nejlepší srdce ze všech snad lidí, co jich je na světě, ač jich je zajisté mnohonácte tisíc.*“[125]

Její náklonost k němu je v tomto případě očekávaná. Myslí si, ale že vše, co pro ni Havel dělá, je jen z důvodu nějakých kouzel a čar. Nechce si připustit, že by v tom byly nějaké city a osudová láska: „*Že k ní přišel onehdy na hory a jí pomohl otavu svézti, pocházelo zajisté ještě od toho, čáry měly asi dosud svou sílu*“[126] *[...]*

I v tomto díle čtenář nalezne rozpor mezi dvěma ženskými postavami. Výjimku tvoří právě tento příběh, kdy se nejedná o rozpor kvůli muži. Důvodem je závist, kterou druhá žena pociťuje vůči ostatním. V případě této povídky se dostává Cilka do konfliktu s Cívkovou. Autorka ji popisuje jako ženu nepřející, která touží po tom být bohatá a známá po celém širém kraji. Svou chloubou přidává ke snižování Cilčina sebevědomí a znevažování její osoby. Lze hovořit o předsudcích vůči bohatství a postavení ve společnosti: „*Ó ty chuďátko, co to na tebe přišlo!‘‘ lituje ji Cívková, ale samý v tom jen jed a přetvářka. [...] Čípak jsi a copak máš, že tě chce vedle takového hocha postavit? Žes sama na to nepřišla a jí se nebránila! Nechci tím říci nic zlého, bůh mne chraň, vím, žes hodná a spořádaná, ale to ti snad teprve říci nemusím, že k Havlovi se nehodíš? Ubohá! ten asi na tebe koukne! Oč se se mnou zasadíš, že tě vrátí s nepořízenou. Udělá si nějaký zámys, že s tebou jít nemůže, a přivede si zejtra družici sám, když mu ji nevěsta vybrat neumí, uvidíš.*“[127]

[124] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 161
[125] Tamtéž, s. 165
[126] Tamtéž, s. 171
[127] Tamtéž, s. 169

Povídka Námluvy se od předchozích děl liší také časovým záběrem, ten je v tomto případě velmi omezený. Děj povídky se odehrává v průběhu několika málo hodin, tím se liší od ostatních výše analyzovaných próz. Přesto je ale postava Cilky zachycena s velkou psychologickou jemností. Postupně a vlastně spolu s hrdinkou čtenář poznává její niterní životní touhy a naděje. Tato povaha není heroická jako např. Anežka, ale o to bezprostředně uvěřitelnější. Otázkou je, zdali právě to není čtenáři bližší.

5.3.6 Postava Havla

Havel je hlavní mužskou postavou této povídky. Již v počátku knihy se čtenář seznamuje s přímou charakteristikou. Dočítáme se, že pochází z truhlářské rodiny. I přesto že rodina nevlastní obzvlášť značný majetek, nejeden sedlák by Havlovi dal svou dceru za manželku. Otec na něj již dávno přepsal truhlárnu, není na ní jediného dluhu. V celém ještědském kraji je považován za vzor všech mužů. Je to chlap chytrý, zajímající se o události kolem sebe, nejen v kraji, to vše si prohloubil při svém studiu ve městě. Navzdory jeho širokému rozhledu není k ostatním lidem povýšenecký. Lpí nad tím, že se lidé mají k sobě chovat rovnocenně, nebere ohledy na to, kdo jaké povolání vykonává. Mezi lidmi je známý jako lev, nikoho se nebojí, účastnil by se bitky pro dobrou věc, a to dokonce s celým světem. Tento motiv se objevuje i při dialogu Havla s místním hrobníkem: „*Ale Havel za občana se počítá i má za to, že mu to přísluší dobře. Říkává, že jsou v obci sobě všickni rovni, nechť to kníže či baráčník.*“[128]

Karolina Světlá do popisu hlavní mužské postavy zakomponovala také typické vlastenecké rysy literatury 19. století. S Havlovou odhodlaností souvisí jeho nebojácnost při vyjadřování vlastních politicky orientovaných názorů: *„Jen Havlův prapor je vždy již zdaleka vidět a slyšet: šumí lidem nad hlavami, jako když nejpěknější vítr hučí, a vždy na něm cos krásného vyznamenáno, buď „nazdar“, či „nedejme se“, neb „ať žije česká vlast“. Lidé až oslzí, když si to přeříkají.*“[129]

Jedná se o vyjádření nesouhlasu v politické otázce, především o nadvládu Rakouska-Uherska. Lidé toužili po vlastním úředním jazyce, kterým měl být právě jazyk český.

[128] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 161
[129] Tamtéž, s. 161

Svým chováním a gesty se snaží zaujmout Cilčinu pozornost. Nepřímo vyjadřuje, co k ní cítí. Dává ji celou svou pozornost při vesnických zábavách, přemlouvá ji, ať s ním zůstává delší čas. Dobrovolně jí také pomáhá při nutných domácích pracích. Neohlíží se kolem sebe, je mu jedno, co si o něm druzí myslí: „*Havel jde odněkud voznicí, spatří ji, několika skoky je u ní a sám otavu jí sveze až k samé vesnici.*“[130]

V povídce je možné se setkat s částmi monologickými, které přerušuje trojí dialog. Každý nový dialog jako by postavu Cilky přibližoval jednak k tomu, aby si sama svou lásku k Havlovi naplno uvědomila, a ta láska jako by se prostřednictvím těch hovorů také nějak uskutečňovala v rovině událostí. Povídka vlastně končí vlastními námluvami Cilky a Havla, zatímco na začátku jsou to námluvy kamarádky, k nimž přímo odkazuje titul povídky. Podobnou dynamiku uvědomování si vlastních citů či životních voleb má povídka *Večer u koryta*. Ta je ale pouze čistě dynamická.

[130] SVĚTLÁ, Karolina. Námluvy, In. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961, s. 171

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit Karolina Světlou, významnou spisovatelku 19. století, jako autorku několika desítek próz s ještědskou tematikou. Detailním rozborem tří vybraných próz jsem se pokusila interpretovat hlavní charakteristické rysy autorčiny venkovské tematiky.

Zpočátku jsem věnovala pozornost postavení literatury po roce 1848. Z odborné publikace Jana Mukařovského - *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století,* vyplývá to, že po roce 1848 se radikálně změnilo postavení české literatury, za což bojovala především mladá generace májovců. Jejich zapálení bylo velmi silné a svou horlivostí se vydali na pospas společnosti. Právě tato generace v čele s Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem silně ovlivnila literární tvorbu Karoliny Světlé. Autorka v rámci skupiny lpěla spíše na mravní normy uvnitř lidského soužití. Tento názor se promítá právě do kratších próz s ještědskou tematikou.

K analýze jsem si vybrala záměrně tři kontrastní povídky, cílem bylo se pokusit interpretovat různé polohy ještědské tvorby. Nutné je však podotknout, že některé znaky tvorby Karoliny Světlé zůstávají neměnné. Příkladem bych uvedla zobrazení společenského postavení žen v 19. století. Z analýz vyplývá, že se autorka snažila představit společnosti ženu neohroženou a emancipovanou, jejíž cílem je zbořit vžité společenské předlohy a vzory. Společným úskalím všech těchto žen je láska, každá z nich touží po té pravé. V tomto případě došlo již ve vybraných povídkách ke změně. V první povídce jsem se setkala s postavou Anežky, jejíž smýšlení vytváří dojem naléhavosti morálních hodnot. Tímto chování dívka představuje onu typickou postavu pro příběhy Karoliny Světlé. Na vesnici žije dívka, která miluje chlapce ze sousedství, ale kvůli rozdílným finančním důvodům není jejich svazku přáno. Anežka v této situaci jedná velmi uvědoměle a chová se z celé povídky nejvyspěleji. Zcela si uvědomuje, že jejich vztah by neměl budoucnost.

Naopak v druhé povídce jsem se setkala s postavou Borinky. Ta je vykreslena jako dívka s andělskou tváří. Představuje určité obětování se pro dobro druhých, i když uvnitř je velmi křehká. Nutné je zmínit, že Borka vnímá pojem láska a manželství zcela odlišně. Netouží po naplnění lásky a ani neočekává, že někdy získá náklonost svého manžela Kosmy. I přesto všechno je ale odhodlaná žít v takovémto svazku. Karolina Světlá vykreslila jako bojovnici s určitým nadhledem nad svým vlastním osudem.

Třetí dívka, která byla v této práci detailně analyzována, je Cilka. Ze všech zmíněných hlavních postav je postavou, kde autorka nejvíce zdůraznila její vnitřní stav a následné jednání. To vše je založeno na citech, které se v průběhu povídky mění. Pojetí lásky je v případě Cilky něco nestálého a proměnlivého, co skrývá do vlastního nitra. I když to není na první pohled patrné, tak se jedná o nejvíce křehkou postavu.

Při analýze jsem také přišla na několik dalších poznatků, jako je silné prožívání folklorních tradic, svatební obřad (*Námluvy*), nebo také využití léčitelství a bylinkářství (*Černá divizna*). Nejsilnějším motivem jsem v závěru vnímala zobrazení společenského postavení obyvatel té doby. Výrazně viditelné je to v povídce *O krejčíkově Anežce*, kde autorka zmiňuje pašeráctví, které je jedním z hlavních zdrojů obživy místních obyvatel. Na tomto motivu je poté vystavěn celý příběh povídky.

Karolina Světlá se snažila do svých povídek vnuknout zajímavé umělecké prostředky. Všimla jsem si především zdůrazněného vnitřního světa postavy (postava Cilky). Také ale dramatická dějovost, která koresponduje s líčeným prostředním (*O krejčíkově Anežce, Černá divizna*). V povídce *Námluvy* využila bezprostřednost techniky monologické a dialogické, která rezignuje na mravnost a poučnost, což je jinak v případě děl Karoliny Světlé velmi typické a přítomné.

Závěrem bych chtěla podotknout, že ze všech kratších próz s ještědskou tematikou čiší obrovské nadšení, a především zájem spisovatelky přiblížit čtenáři prostředí, které si zcela zamilovala. To se jí v mém případě povedlo, protože mě její literatura pohltila jako žádná jiná. Dovedla jsem si jakožto čtenářka jednadvacátého století představit vesnické tradice, pranostiky, ale také strasti, které Ještěd obyvatelům přinášel. Za to Karolině Světlé děkuji.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura

SVĚTLÁ, Karolina. *Ještědské povídky*. Praha: SNKLHU, 1955. 564 s.

SVĚTLÁ, Karolina. *Kresby z Ještědí.* Praha: SNKLU, 1961. 198 s.

Sekundární literatura

Tištěné zdroje

FIŠER, Bohuslav. Třemšínský poklad, In. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem.* Praha: SNK, 1976. 100 s. ISBN: 42-007-76

HOMOLOVÁ, Květa, ed. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. 3.vyd., Praha: Československý spisovatel, 1982. 371 s.

KRUPIČKOVÁ, Radoslava a BIERHANZLOVÁ, Libuše. *Karolina Světlá: 24.2.1830 Praha – 7.9.1899 Praha: personální bibliografie vyd. u příležitosti 150. výročí narození.* Liberec: Knihovna Václava Kopeckého, 1980. 48 s.

LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: NLN, 2013. 1080 s. ISBN: 978-80-7106-963-8

MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl 2.* Praha: Odeon, 1988. 459 s. ISBN: 80-207-0960-6

MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díly, instituce 4/I S-T,* Praha: Academia, 2008.

MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů.* Litomyšl: Paseka, 2004. 704 s. ISBN 80-7185-669-X

MUKAŘOVSKÝ, Jan et al. *Dějiny české literatury III.: Literatura druhé poloviny devatenáctého století.* Praha: NČSAV, 1961. 631 s.

NOVÁK, Arne, GRUND, Antonín, ed. a HAVEL, Rudolf, ed. *Stručné dějiny literatury české*. Vydání 1. Olomouc: R. Promberger, 1946. 818 s.

NOVÁK, Jan Václav a NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4., přeprac. a rozšíř. vyd., Olomouci: R. Promberger, 1936-1939. 1804 s.

ŠPIČÁK, Josef. *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* Praha: Melantrich, 1980. 407 s.

Elektronické zdroje

HAMAN, Aleš. *Próza májovců (Výňatek z větší práce o Nerudově próze).* In: Česká literatura, 1964, Vol. 12, No.4 (1964).
Dostupné z https://www.jstor.org/stable/43332380

JEDLIČKOVÁ, Alice. O konkurenci aktuálního a gnómického časoprostoru Karolina Světlá: Námluvy, In: *Česká literatura*, Vol. 50, No. 5 (2002).
Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686784?seq=1

KUSÁKOVÁ, Lenka. Celkový přehled situace beletristiky v českých časopisech 30. a 40. let 19. století. *In: Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století. Praha: Ústav pro českou literaturu.*
Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/4.pdf

KUSÁKOVÁ, Lenka. Celkový přehled situace beletristiky v českých časopisech 30. a 40. let 19. století. *In: Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století. Praha: Ústav pro českou literaturu.*
Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/4.pdf

TUREČEK, D. Nerudův Papoušek aneb konfrontace narativních modelů. In: *Česká literatura*, Vol. 48, No. 6 (2000).
Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/42686632?seq=1

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel.
Dostupné z: https://edicee.ucl.cas.cz/prirucky/slovnikove/142-slovnik-literarni-teorie

Soupis povídkové tvorby s ještědskou tematikou

1890
Blázínek. (Povídka ještěd.)
1. : Kalendář paní a dívek českých na rok 1891 O 15 VS 1

1863
Cikánka. (Povídka, ještěd.)
1. : Obraz života 1863
2. : Laciná knihovna národní 1873
3. : Salonní bibliotéka (svazek Povídky a novely K. S.) 1881 O 20, VS 1

1887
Černá divizna. (Romaneto, ještěd. z cyklu "Prostá mysl")
1. : Osvěta 1887 O 20 VS 1

1882
Divousové. (Povídka, ještěd.)
1. : Zora (Brno) 1882, O 11, VS 1

1885
Hospodská v Letovicích. (Povídka, ještěd.)
1. : Kalendář Ústřední matice školské na rok 1885 O 19 VS 6

1871
Hubička. (Humoreska, povídka ještěd.)
1. : Osvěta 1871
2. : Laciná knihovna národní v samostatném svazku "Kresby z Ještědí" 1880, O 8, VS 1

1887
Josefův Josef. (Povídka ještěd. z cyklu ''Prostá mysl'')
1: Osvěta 1887, O 11

1887
Kterak se dohodli. (Povídka ještěd. z cyklu ''Prostá mysl'')
1: Osvěta 1887, O 11, VS 1

1864
Lamač a jeho dcera. (Novela ještěd., v dalších vydáních s názvem ''… a jeho dítě.'')
1. : Zlatá Praha 1864
2. : Laciná knihovna národní 1872
3. : Salonní bibliotéka 1881 O 15, VS 1

1860
Lesní panna. (Povídka, ještěd.)
1. : Boleslavan, roč. 3, 1863
2. : K 2, O 25, VS 1

1880
Meluzína. (Povídka, ještěd.)
1. : Almanach Slavia 1880, O 25

1871
Mladší bratr. (Povídka.)
1.: Květy 1871
2.: K 4, O 11

1880
Modřín Marie Terezie. (Povídka, ještěd.)
1. : Slavnostní list Boleslavska 1880, O 25

1872
Námluvy. (Povídka, ještěd.)
1. : Osvěta 1872
2. : Laciná knihovna národní, svazek "Kresby z Ještědí" 1880 O 8, VS 1

1873
Nebožka Barbora. (Povídka, ještěd.)
1. : Osvěta 1873
2. : Laciná knihovna národní, svazek "Kresby z Ještědí" 1880 O 8, VS 1

1860
O krejčíkově Anežce. (Povídka, ještěd.)
1. : Bibliotéka českých původních románů historických i novověkých 1860
2. : Laciná knihovna národní (J. Otto) 1873
3. : Salonní bibliotéka (J. Otto) 1881 O 11, VS 1

1886
Poslední poustevnice. (Povídka – pověst ješšted.)
1. Přítel domoviny 1886 O 25

1878
''Přišla do rozumu''. (Povídka, ještěd.)
1. : Ženské listy 1878
2. : Laciná knihovna národní, svazek "Kresby z Ještědí" 1880 O 8, VS 1

1885
Satanáš. (Povídka, ještěd.)
1. : Přítel domoviny 1885, O 19 VS 6

1860
Skalák. (Povídka, ještěd.)
1. : Lumír, roč. 13, 1863
2. : Laciná knihovna národní 1872
3. Salonní bibliotéka 1881, O 15, VS 1

1859
Sefka. (Povídka, ještěd.)
1.: Posel z Prahy 1859, 2.: K 2, 0 29

1872
Ten národ. (Povídka, ještěd.)
1. : Květy 1872
2. : G 5, 0 11, VS 6

1879
Teta Vavřincová. (Povídka, ještěd.)
1. : Koleda (Olomouc – Brno) 1879 O 8, VS 1

1890
U sedmi javorů. (Romaneto, ještěd.)
1. : Květy 1890, O 17

1870
Večer u koryta. (Povídka, ještěd.)
1. : Květy 1870, O 15 VS 1

1888
Větrně. (Povídka, ještěd.)
1. : Literár. prémie Umělecké besedy v Praze 1888 O 15 VS 1

1885
V hložinách. (Romaneto, ještěd.)
1. : Světozor 1885
2. : Kabinetní knihovna O 17

1867
Z Ještěda. (Povídka – pověst ještěd.)
1. : Světozor, roč. 1, 1867
2. : K S, O 25, VS 1

1884
Z vypravování staré žebračky. (Romaneto, ještěd.)
1. Osvěta 1884, O 20, VS 1

1889
Za starých časů. (Povídka ještěd.)
1.: Pečírkův národní kalendář 1889, O 11

Sebrané spisy K. Světlé vydávané nakl. J. Otto 1899 – 1904
Svazek:
8. *Kresby z Ještědí*. Přišla do rozumu – Teta Vavřincová – Hubička – Námluvy. 1900, 215 s.
11. *Prostá mysl. 1. řada obrázků z Podještědí*. Josefův Josef – Kterak se dohodli – O krejčíkově Anežce – Za starých časů – Divousové – Mladší bratr – Ten národ. 1901. 306 s.
15. *Prostá mysl. 2. Povídky vesnické.* Blázínek – Větrně – Sefka – Lamač a jeho dítě – Večer u koryta – Skalák. 1901. 228 s.
17. *Romaneta z Ještěda.* U sedmi javorů – V hložinách. 1902. 231 s.
19. *Tendenční povídky pro náš lid.* Bohatá nevěsta – Nezbloudil – Hospodský v Letovicích – Na zdar důstojného – Satanáš. 1902. 272 s.
20. *Romaneta z Ještěda.* Z vypravování staré žebračky – Černá divizna – Cikánka. 1902. 185 s.
25. *Pověsti z Ještěda.* Meluzína – Poslední poustevnice – Modřín Marie Terezie – Z Ještěda – Lesní panna. 1903. 261 s.

Sebrané spisy Karoliny Světlé vydávané nakl. Mazáč
Svazek:
18) *Divousové a jiné povídky.*
6. vyd. 1931. 371 s.
7. vyd. 1940. 359 s., s vyobr.

6) *Kresby z Ještědí.*
3. vyd. 1930. 258 s.
4. vyd. 1941. 252 s.

7*) Pověsti z Ještěda*.
3. vyd. 1930. 307 s.
4. vyd. 1940. 309 s.

15) *Satanáš a jiné tendenční povídky pro náš lid.*
5. vyd. 1931. 331 s.
6. vyd. 1940. 260 s.

24) *Skalák a jiné povídky (Prostá mysl II.)*
2. vyd. 1932. 274 s.
3. vyd. 1940. 275 s.
4. vyd. 1941. 275 s.

25*) Romaneta z Ještěda.* Díl I.
3. vyd. 1932. 281 s.
4. vyd. 1939. 281 s., s vyobr.

26) *Romaneta z Ještěda.* Díl II.
4. vyd. 1932. 219 s.

25)/26) *Romaneta z Ještěda.*
5. vyd. /Díl/ (I./II.). 1941. 494 s.

Zpracováno podle *Personální bibliografie* (1980) od autorky Radoslavy Krupičkové a Libuše Bierhanzlové.